

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra sociální pedagogiky

**Problematika sociálně patologických jevů
v zařízeních
pro výkon trestu odnětí svobody**

Bakalářská práce

Autor: Daniela Štohandlová

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na Etopedii

Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Oponent práce: Mgr. Alena Knotková

Hradec Králové

2018

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Daniela Štohandlová

Studium: P15P0250

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii

Název bakalářské práce: **Problematika sociálně patologických jevů v zařízeních pro výkon trestu odnětí svobody**

Název bakalářské práce AJ: The issue of socio-pathological phenomena in establishments for the execution of the sentence of imprisonment

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V této závěrečné bakalářské práci se budu zabývat problematikou sociálně patologických jevů v zařízeních pro výkon trestu odnětí svobody. V teoretické části shrnu obecné informace o penologii a sociálně patologických jevech. V praktické části zvolím kvantitativní výzkum pro zjištění míry sociálně patologických jevů v zařízeních pro výkon trestu odnětí svobody.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Alena Knotková

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Podpis

Anotace

ŠTOHANDLOVÁ, Daniela. *Problematika sociálně patologických jevů v zařízeních pro výkon trestu odnětí svobody*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou sociálně patologických jevů v zařízeních pro výkon trestu odnětí svobody.

Teoretická část zkoumá problematiku sociální patologie a sociálně patologických jevů, kdy se konkrétněji věnuje problematice agresivity, agrese a autoagrese, dále zneužívání návykových látek a sexuálních deviacím. Tato práce dále nahlíží na problematiku z penologického hlediska, kdy uvádí zvláštnosti penitenciárního procesu a popisuje charakteristiku vězeňství České republiky, konkrétně pak Vazební věznici v Hradci Králové, kde probíhala realizace výzkumu.

Praktická část obsahuje popis výzkumných metod, výzkumného prostředí a souboru a analýzu a vyhodnocení získaných dat, kde bylo cílem zmapovat výskyt agrese, užívání drog a výskyt sexuálních deviací v mužské věznici v Hradci Králové – oddělení Pouchov. Pro tento výzkum byla zvolena kvantitativní metoda výzkumu, konkrétně pak anketa, která byla později doplněna o rozhovory, které popisují a dokreslují výsledky ankety.

Klíčová slova: sociální patologie, agrese, návykové látky, sexuální deviace, věznice

Annotation

ŠTOHANDLOVÁ, Daniela. *The issue of socially pathological phenomena in facilities for imprisonment*. Hradec Kralove: Faculty of Education, University of Hradec Kralove, 2018. Bachelor thesis.

This bachelor thesis deals with the issue of socially pathological phenomena in facilities for imprisonment.

The theoretical part examines the problems of social pathology and social pathological phenomena, where it deals more specifically with the issues of aggressiveness, aggression and autoaggression, substance abuse and sexual deviations. This thesis deals with the issue from the penological point of view, it presents the peculiarities of the penitentiary process and describes the characteristics of the prison system of the Czech Republic, namely the detention penitentiary in Hradec Králové, where the research was carried out.

The practical part contains a description of research methods, research environment and file and analysis and evaluation of the data, where the aim was to map the occurrence of aggression, drug use and the occurrence of sexual deviations in a male prison in Hradec Králové - Pouchov department. For this research, a quantitative method of research was chosen, specifically a survey, which was later supplemented by interviews that describe and document the results of the survey.

Key words: social pathology, aggression, addictive substances, sexual deviations, prisons

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Ivě Junové, Ph.D. za pomoc a cenné rady při vedení této bakalářské práce. Mé poděkování patří též Mgr. Milanovi Hrabincovi za spolupráci při získávání údajů pro výzkumnou část této práce.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Sociální patologie.....	2
2.1. Sociálně patologické jevy	3
3. Agresivita a agrese	4
3.1 Druhy agrese	5
3.2 Agrese v psychosociálním kontextu	6
3.3 Frustrace.....	7
3.4 Suicidální jednání	7
3.5 Sebepoškozování	8
4. Zneužívání návykových látek	9
4.1. Drogová závislost	10
4.2 Příčiny zneužívání návykových látek.....	10
5. Sexuální deviace.....	11
5.1 Sexuální agrese.....	11
6. Penitenciární proces a jeho zvláštnosti.....	13
6.1. Sebepoškozování ve věznici.....	13
6.2. Návykové látky ve věznici	14
6.3. Homosexualita vlivem prostředí.....	14
6.4 Prisonizace.....	14
7. Vězeňství v České republice	15
7.1 Typy věznic.....	15
7.2 Oddělení výkonu trestu odnětí svobody na Pouchově.....	16
7.2.1 Program zacházení.....	17
8. Výzkumné šetření.....	18
8.1 Výzkumné metody – kvantitativní výzkum.....	18
8.1.1 Popis výzkumného prostředí a výzkumného souboru	20
8.1.2 Analýza a vyhodnocení získaných dat.....	21
8.1.3 Vyhodnocení hypotéz.....	32
8.2 Výzkumné metody - kvalitativní výzkum.....	33
8.2.1 Rozhovor	34
8.2.2 Shrnutí	41
9. Závěr.....	43
Seznam použité literatury.....	45

Internetové zdroje	47
Seznam literatury související s tématem	47
Příloha A	48

1. Úvod

Problematika sociálně patologických jevů je prostoupena celou společností. Tyto jevy se začínají objevovat již v předškolním vzdělávání, které si mnoho lidí spojuje s krásným obdobím života člověka, ve kterém by se žádné nežádoucí jevy neměly objevovat. Tato problematika neustupuje ani na opačném pólu, tedy v období stáří. Například je šikana v domovech důchodců, která se stává čím dál častějším fenoménem. Pokud se setkáváme s těmito jevy u „zdravých“ jedinců bez ohledu na věk, pohlaví, rasy, náboženství či kulturu, nemusí nás překvapovat, že se tyto jevy budou objevovat i v penitenciárním procesu u osob, které spáchaly nějaký trestný čin, a jejich morálka se tak pohybuje na nižší úrovni. Toto tvrzení můžeme odvodit již ze samotného faktu, že mezi sociálně patologické jevy řadíme samotnou kriminalitu a delikvenci. Ve své bakalářské práci se tedy zaměřuji na problematiku sociálně patologických jevů konkrétně v zařízeních pro výkon trestu odnětí svobody. Tato zařízení jsou specifická sama o sobě svoji strukturou, řádem, normami a není tomu jinak ani u již zmíněných jevů. V teoretické i empirické části práce dávám do souvislostí sociálně patologické jevy a zákonitosti penitenciárního procesu. Hledám důvody a příčiny, proč se zde tyto jevy objevují a zaměřuji se na ty z nich, které se objevují ve věznicích v největší míře.

Cílem mé bakalářské práce je popsat problematiku sociálně patologických jevů, konkrétně pak problematiku agrese, návykových látek a sexuálních deviací v kontextu vězeňství. Cílem empirické části je potom za pomoci kvantitativního výzkumu a využití výzkumné metody ankety, zmapovat výskyt sociálně patologických jevů ve věznicích v Hradci Králové na oddělení Pouchov a následně tyto jevy více prozkoumat za pomoci kvalitativního šetření, konkrétně rozhovorů.

Toto téma jsem zvolila z toho důvodu, že vidím v sociálně patologických jevech velký společenský problém, stejně jako vidím velký společenský problém ve výkonu trestu odnětí svobody, a to z jednoho prostého důvodu. Vězeňská recidiva se pohybuje okolo 70 procent ze všech odsouzených. (25) Toto číslo se mi zdá být alarmujícím. Penitenciární proces, nebo-li „to, co se děje za mřížemi“ je z mého hlediska velmi neprobádaná oblast. Během mapování této problematiky jsem měla velký problém nalézt dostatečné množství literatury, která by se věnovala sociálně patologickým jevům ve vězení a z toho důvodu se mi zdá být užitečné „nakouknout pod pokličku“ této problematice.

2. Sociální patologie

Sociální patologie není chápána jako samostatný vědní obor, ale vědecká disciplína, studijní předmět, nebo se tímto pojmem souhrnně označují zdraví škodlivé jevy, jevy mimo normu a nechtěné společenské jevy. Některé z těchto jevů jsou společností tolerovány více, jiné méně. Záleží na kultuře a normách dané společnosti. Fischer uvádí, že „*V každém sociálním prostředí existuje nepsaný toleranční limit. Ten je proměnlivý v čase a z hlediska aktuální úrovně sociokulturního poznání konkrétní společnosti. Různé skupiny, jednotlivé společenské subkultury i jednotlivci se liší vzorci chování, které do uvedeného limitu tolerance zapadají. Toleranční limit bychom mohli vymezit jako míru variability snášenlivosti k chování a dodržování norem druhými jednotlivci.*“ (4, s. 15)

Dle Fischera existují podmínky a kritéria, dle kterých se nežádoucí společenské jevy hodnotí. Jsou jimi opakovatelnost, čímž rozumíme porušování norem v čase a místě. Dále hromadnost, protože se tyto jevy musí objevovat ve větších skupinách populace a v neposlední řadě je kritériem společenská závažnost, která se hodnotí dle daného sociokulturního prostředí. (4)

Mülpacher definuje sociální patologii takto „*Sociální patologie je shrnující pojem pro nezdravé, nemorální obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. Společnosti nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování, ale hlavně označení pro studium příčin jejich vzniku a existence.*“ (11, s. 55)

Júva uvádí, že sociální patologie je „*shrnující pojem pro nezdravé, nenormální, obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. Společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování. Je součástí sociální deviace, její vystupňovanou formou. Vznik a existence sociálně patologických jevů je výslednicí působení faktorů biologických, psychologických, sociálních, kulturních a dalších.*“ (7, s. 89)

Souhrnně můžeme říci, že sociální patologie se zabývá nežádoucími jevy ve společnosti. Tyto jevy společnost vnímá jako jevy porušující morální hodnoty a mnohdy i překračující meze zákona.

2.1. Sociálně patologické jevy

„Za sociálně patologické jevy považujeme takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním či celospolečenským poruchám a deformacím.“ (14, s. 15)

Tato definice sociálně patologických jevů se mi zdá být velmi rozsáhlá, což je dle mého názoru v tomto případě zcela na místě, protože přesně popisuje danou problematiku. Pro srovnání uvádím definici dle Švarcové. I tato definice je samozřejmě správná, ale dle mého názoru je velmi obecná a mohla by se lehce zaměnit.

„Pod tímto pojmem se skrývá řada problémů týkajících se nejen dětí a mládeže, ale i dospělých. Obecně lze říci, že jsou to jevy (činy, vlastnosti, chování, ...), které nějakým způsobem negativně ovlivňují, až ohrožují jedince i společnost“ (17, s. 28)

Mezi hlavní sociálně patologické jevy řadíme

1. Závislosti látkového i nelátkového charakteru – řadíme sem například závislost na návykových látkách, jako je alkohol, nikotin, pervitin, heroin, LSD a další drogy, dále patologické hráčství, tedy gambling, závislost na virtuální realitě, tedy netolismus, workoholismus a další.
2. Kriminalita a delikvence
3. Sexuální aberace a prostituce
4. Syndrom CAN, tedy syndrom týraného zanedbávaného a zneužívaného dítěte
5. Násilí, vandalismus, šikana, agrese a autoagrese, mezi kterou řadíme suicidální jednání a sebepoškození
6. Xenofobie, rasismus, intolerance a antisemitismus
7. Sekty a sociálně patologická náboženská hnutí
8. Sociálně patologické jevy u mládeže – záškoláctví, útěky z domova a podobně (27)

V další části této práce jsou vybrané sociálně patologické jevy důkladněji popsány a objasněny. Výběr těchto jevů byl proveden se záměrem popsat ty sociálně patologické jevy, které se vyskytují ve věznicích. Bylo tak souzeno z osobních předpokladů po důkladném prostudování odborné literatury.

3. Agresivita a agrese

Na základě publikace Jana Poněšického s názvem Agrese, násilí a psychologie moci jsem zvolila na první místo sociálně patologických jevů agresí. V této kapitole jsou nejprve porovnávány pojmy agrese a agresivita a jsou popsány a vysvětleny různé druhy agrese. Dále je zmíněn pojem frustrace v návaznosti na agresí a část kapitoly je věnována i specifickému druhu agrese, a to konkrétně autoagresí se zaměřením na sebepoškozování a suicidální jednání.

Volavka definuje agresivitu jako „*manifestní, pozorovatelné chování vedené úmyslem poškodit jiný organismus (zvíře či člověka) nebo předmět neživotný.*“ (4, s. 47) Fischer mluví o agresivitě jako o „porušení sociálních norem, jako chování omezující práva a narušující integritu sociálního okolí.“ Ve všech úvahách zmiňuje pouze útočné a násilné jednání vůči lidem, a právě v tom je rozdíl v chápání agresivity mezi Fischerem a Volavkou, neboť Volavka zahrnuje do své definice i zvířata a předměty. Ovšem ve velké míře se pohledy Fischera i Volavky shodují.

Někteří autoři nerozlišují pojmy agresivita a agrese. I když se může zdát rozdíl nepatrný, rozdíl mezi zmíněnými termíny je. Vágnerová uvádí, že „*agresivita je označení pro tendenci k útočnému a násilnému jednání vůči druhé osobě či okolí. Agrese pak vyjadřuje i reálný projev takového jednání.*“ (18, s. 757) Stejně tak Čermák mluví o agresivitě jako o dispozici k agresivnímu chování, nikoliv jako agresivní chování samotné. (1) Tento rozdíl jsem v předešlých dvou definicích nezaznamenala. Definice existuje samozřejmě mnoho od mnoha autorů, ovšem většina se shoduje v tom, že agresivní chování jednoho subjektu vede k záměrnému poškození subjektu druhého (pokud se ovšem nejedná o autoagresí, ve které druhý subjekt nefiguruje.) Ať už tento jev nazývají agresí či agresivitou.

Ve věznicích se často objevuje agrese vůči okolí jako obranná reakce na frustraci. Je to agrese vůči personálu, která má nejčastěji verbální formu a agrese vůči spoluvězňům, u které se častěji objevuje fyzická forma a zvrhává se v dlouhodobou šikanu. (1) „*Šikana je určitým druhem agresivního chování, u kterého jsou patrné zásadní rysy. A to patrný úmysl ublížit druhému, opakované napadání a nepoměr sil mezi útočníkem a obětí.*“ (17, s. 72)

Čermák také uvádí, že bychom neměli chápat agresi jenom jakýsi špatný a nežádoucí jev. Agresi ve svém životě také potřebujeme k tomu, abychom přežili. Například je to agrese, kterou využíváme k uspokojení našich potřeb, k sebeprosazení, ale také k nutné obraně.

(1)

3.1 Druhy agrese

Nejširším rozlišením agrese je dělení na instrumentální a emocionální agresi.

V kontextu s instrumentální agresi mluvíme o agresi jako o způsobu jak dosáhnout vnějšího cíle. Je to plánované, promyšlené jednání. Zatímco emocionální agrese je afektivní a impulzivní a je samotným cílem jednání. Dále můžeme agresi rozdělit na přímou a nepřímou a verbální a fyzickou. Přímá fyzická agrese může být například v podobě facky, kopnutí a podobně a přímá verbální agrese v podobě sprostých nadávek či urážení. Pod nepřímou agresi si můžeme představit například ničení majetku osoby, proti které je agrese vedena či verbální pomluvy dané osoby za její nepřítomnosti.

Dle Busse musíme v rozdělování agrese zohledňovat aktivitu a pasivitu daného jednání.. Z tohoto pohledu Buss rozlišil agresi na 8 druhů, kterými jsou: 1. fyzická aktivní agrese přímá (pohlavek), 2. fyzická aktivní agrese nepřímá (najmutí vraha), 3. fyzická pasivní agrese přímá (bránění vlastním tělem), 4. fyzická pasivní agrese nepřímá (odmítnout splnit požadavky např. nařízení od policie), 5. verbální aktivní agrese přímá (sprosté nadávky), 6. verbální aktivní agrese nepřímá (pomluvy), 7. verbální pasivní agrese přímá (odmítání rozhovoru) a 8. verbální pasivní agrese nepřímá (nezastat se někoho, když je s ním jednáno špatně)

(1)

Ve svém výzkumu jsem se nechala inspirovat těmito druhy, ovšem jsem je velmi zjednodušila a přizpůsobila je mé cílové skupině. Učinila jsem tak z mnoha důvodů, které více objasňuji v empirické části této práce.

3.2 Agrese v psychosociálním kontextu

Samozřejmě existuje mnoho teorií o biologických předpokladech k agresivnímu chování. Byly například provedeny mnohé výzkumy chromozomů, ze kterých bylo vyvozeno, že jedinec s chromozomálním karyotypem XYY má sklon k agresi. Mnoho vrahů tuto chromozomální poruchu má, ovšem mnoho ne. Závěry těchto výzkumů jsou velmi spekulativní a pro moji práci nepřiliš důležité. Proto se budu spíše zabývat psychosociálním kontextem agrese než tím biologickým.

V části o druzích agrese jsem zmiňovala agresi emocionální, což je v „běžném“ životě nejčastější forma agrese a té se v této části budu věnovat. K agresivnímu chování dochází u jedince v situacích, kdy je silně ovlivněný negativní emocí, hněvem a zlostí a ztrácí kontrolu nad svým chováním. Jedná impulzivně a bez rozmyslu. Taková situace může čas od času nastat u každého jedince. Tento jev se zhoršuje při postupném hromadění negativních prožitků bez jejich včasné a zdravé ventilace. Jedincovo chování se tak stává agresivním čím dál častěji. Značný vliv na emocionální agresi mají negativní prožitky jedince, ale i stresory související se životním prostředím, jako je například počasí, hustota obyvatelstva (spíše v lokálním měřítku), hluk a další. K agresivnímu chování se lidé také často uchylují v korelaci s prožívanou emocí. Kromě vzteku a hněvu to může být smutek, zklamání či nuda. Prožívání silného smutku je často spjato se vztekem a agresivním chováním. Z pozorování lidí, kteří prožili velkou bolest či ztrátu (blízké osoby, práce, svobody...) je znatelné vyjadřování smutku, ale také agresivního chování, které si daný jedinec nemusí ani uvědomovat. (1)

V druhém případě, čímž mám na mysli instrumentální agresi, nehrají příliš velkou roli emoce, ale jedinec se chová agresivně kvůli dosažení svého cíle, jedná tak zcela záměrně. Před samotným útokem si jedinec promyslí, jakou formu agrese zvolí, aby co nejlépe docílil toho, čeho chce. Opírá se tak o své vlastní zkušenosti, zkouší jednat takzvanou formou pokus omyl či se identifikuje se svými vzory, které napodobuje. Po důkladném promyšlení si jedinec zvolí jednu z možných alternativ agresivního chování, dle které poté jedná. (1)

3.3 Frustrace

Všichni lidé mají svoje potřeby, a pokud nejsou uspokojeny, každý jedinec strádá. Tyto potřeby pojmenovává odborná literatura různě a řadí je do různých kategorií, ovšem dle Glassera mají všichni lidé stejné tělesné i duševní potřeby, nehledě na jejich pojmenování. Nezávisí na věku, pohlaví, kulturních rozdílech ani rase. (5) S dlouhodobým neuspokojováním potřeb, ať už primárních jako je například potřeba jídla, spánku či sexuálního uspokojení, nebo sekundárních, mezi které řadíme například potřebu seberealizace, lásky a podobně, je spjatý stav zklamání, úzkosti, podráždění a dalších negativních emocí, které souhrnně nazýváme frustrací.

Frustrace se v behaviorálních aspektech osobnosti objevuje jako agresivní chování.. Můžeme to chápat tak, že dlouhodobá bezmoc ukojit jistou potřebu (frustrace) v jedinci vyvolává negativní emoce (smutek, vztek), které jsou ventilovány agresivním chováním.

(13)

3.4 Suicidální jednání

Suicidální neboli sebevražedné chování se společně se sebepoškozováním řadí mezi závažné projevy autoagrese. Vedle dokonalé sebevraždy sem řadíme i pokusy, záměry a pouhé myšlenky na sebevraždu. Tomuto jednání nejčastěji předchází depresivní myšlenky a jedinec vidí v sebevraždě jistý únik ze zátěžové situace, kterou neumí jinak vyřešit. V druhém případě se jedná o demonstrační pokus o sebevraždu, který je motivován snahou upoutat na sebe pozornost při pocitu neukojené potřeby, či dotyčný jedinec chce citově vydírat své okolí.

(4)

Dle Sochúrka jsou ve věznici ustálené a obecné důvody k sebevraždě. Řadí mezi ně zátěžovou situaci, jak je ve většině případů chápán pobyt ve věznici, výčitky svědomí, pomstu personálu či nátlak na něj, citové vydírání, a také vyvolání lítosti. (16)

3.5 Sebepoškozování

Stejně jako suicidální jednání je sebepoškozování projevem autoagrese, ale v tomto případě dotyčný jedinec nechce cíleně zemřít, ale pouze poškodit svoji tělesnou integritu. Toto jednání je často ovlivněno sociální situací jedince, kdy chce dotyčný pro sebe získat jisté výhody či se vyhnout nepříjemné situaci. Z vězeňského hlediska může zranění či nemoc oddálit nástup do výkonu trestu, či může pachatele trestného činu dostat na nějakou dobu mimo věznici. Časté jsou také osobní psychické motivy, a to například pocit vzteku na sebe samého a následný „akt úlevy“ prostřednictvím bolesti. Mezi nejčastější projevy sebepoškozování patří řezná poranění končetin a popálení kůže. (17) U odsouzených je nejčastějším motivem pomsta těm, kteří mohou za jejich odsouzení a citové vydírání blízkých, které je často spojeno s psaním úzkostných a slibujících dopisů. (4)

V této kapitole byla obecně popsána problematika agrese s předpokladem, že by se v jisté formě mohla objevovat jako problém ve věznicích. V 6. kapitole je konkrétně tato problematika popisována, se zaměřením na sebepoškozování ve věznici.

4. Zneužívání návykových látek

Mezi návykové látky řadíme takové látky, které vyvolávají fyzickou či psychickou závislost a můžeme je nazvat drogou. V rámci sociokulturního hlediska Fischer nahlíží na tyto látky ve třech skupinách dle legality. Do první skupiny tzv. legálních drog patří medikamenty, které jsou běžně používané například k tlumení bolesti, navozování spánku, zmírňování úzkostí a podobně. Do druhé skupiny patří látky, jejichž zneužívání je nezákonné. V mnoha státech se smějí užívat pouze omezeně a k lékařským účelům. Řadí se sem hašiš, opiáty, halucinogeny, kokain a další. V některých zemích do této skupiny spadá i alkohol a inhalační látky. Do třetí kategorie Fischer řadí psychoaktivní látky vyskytující se v běžně dostupných výrobcích. Patří sem kofein, nikotin a alkoholické nápoje. (4)

Existuje hned několik rozdělení drog dle mnoha kritérií. Pro tuto práci považuji za dostačující a nejvýstižnější dělení dle rizika závislosti na dané látce. Dělení je následující:

Lehké drogy – například alkohol, nikotin, marihuana

Tvrdé drogy – například pervitin, kokain, heroin (8)

Toto dělení je dle rizika závislosti na dané látce, ale mnohdy je chápáno i na dělení dle legality, kdy se přidává ještě třetí kategorie takzvané měkké drogy, kam bývá zařazena marihuana kvůli otázce její legality. Dělení na lehké a tvrdé drogy jsem zvolila i z toho důvodu, že je veřejnosti nejznámější, a proto jsem usoudila, že bude empirická část pro respondenty srozumitelnější.

4.1. Drogová závislost

Ať už jsou tyto látky legální či ne, je dokázáno, že mají nepříznivý vliv na zdraví jedince a vyvolávají závislost, kterou Vágnerová definuje jako „*soubor psychických (kognitivních, emočních, behaviorálních) a somatických změn, které se rozvinuly v důsledku opakovaného užívání psychoaktivní látky.*“ (18, s. 548) Definice dle Vágnerové se velmi podobá definici závislosti podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí: *Je to skupina fyziologických, behaviorálních, a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více.*“ (12, s. 14)

Aby se užívání návykové látky mohlo pojmenovat jako závislost na látce, musí dle WHO splňovat určitá kritéria. Musí se objevovat silná touha po droze, problémy se sebekontrolou (neustále se zvyšující dávkování, neschopnost přestat látku užívat), abstinenční příznaky při omezení či zastavení přísunu dané látky, zanedbávání a nezájem o jiné aktivity, které nesouvisí se získáním či užitím drogy a užívání drogy i přes zjevné důkazy škodlivosti. (4)

4.2 Příčiny zneužívání návykových látek

Motivací k zneužívání návykových látek může být hned několik. Je to snaha získat uznání vrstevníků či zapadnout do jisté subkultury s čímž může souviset vzdorovitost vůči autoritám. Další velkou motivací bývá únik od osobních problémů či nesnesitelných podmínek prostředí. Abuzéři také často chtějí stimulovat či naopak ochromit smysly, s čímž může souviset velký přívál energie nebo naopak uvolnění. (11) Příčinou závislosti na návykových látkách bývá také často psychická deprivace, kdy člověk je v takové životní situaci, kdy mu není dlouhodobě dopřáváno uspokojení některých důležitých psychických potřeb.(9)

Problematika návykových látek v konkrétním odkazu na věznicí je popsána v kapitole 6 – Penitenciarání proces a jeho zvláštnosti.

5. Sexuální deviace

U sexuálního chování lze těžko posoudit, co je a co není v normě. Weiss normální sexuální chování podmiňuje souhlasem všech zúčastněných osob, jejich psychickou a fyzickou vyzrálostí a faktem, že nejsou pokrevně příbuzní. (20) Ovšem stejně jako u jiných jevů, je tento jev podmíněn sociokulturním prostředím. Sexuální deviace se dělí do tří základních skupin, kterými jsou sexuální perverze (deviace v aktivitě), sexuální inverze (deviace v objektu) a kombinované a polymorfní deviace. Do sexuálních perverzí řadíme sadismus, masochismus a sado-masochismus a další poddruhy, tedy perverze spojené s trýzněním a ponižováním partnera. Řadíme sem ale i transvestitismus, voyeurství, frotérství a tušérství a mnohé další. Sexuální deviace v aktivitě mohou spočívat téměř v čemkoliv. Sexuální inverze spočívá ve výběru sexuálního objektu. Řadíme sem pedofilii, gerontofilii, nekrofilii, zoofilii a další. Mluvíme-li o kombinovaných a polymorfních deviacích, máme na mysli prolínání a kombinaci různých sexuálních deviací. (17)

5.1 Sexuální agrese

Dle organizace Persefona, která se zabývá sexuálním násilím, můžeme sexuální násilí definovat takto: „*Sexuální násilí je takový sexuálně motivovaný čin nebo pokus o něj, při kterém jedna osoba sexuálním způsobem překročí osobní hranice druhé osoby. Děje se tak za použití násilí (fyzické převahy či převahy moci) ze strany pachatele, bez souhlasu či plného vědomí oběti a zcela nezávisle na vztahu pachatele a oběti*“ (26)

Příčina sexuálního násilí je zakotvena v osobnostní, sociální či sexuální deviaci pachatele. Jako sexuální agresi můžeme například chápat i již zmíněné sexuální deviace jako je voyerismus či exhibicionismus, a to z toho důvodu, že je toto chování se sexuálním podtextem uskutečňováno bez souhlasu druhé osoby a proti její vůli. Tyto formy jsou ovšem chápány jako málo nebezpečné a okrajové. Pravá sexuální agrese je vnímána u patologické sexuální agresivity, kdy dochází k nechtěnému sexuálnímu kontaktu s druhou osobou za užití násilí.

Dle některých sociálních studií vychází také najevo, že sexuální agrese může být například ovlivněna neschopností normálního sexuálního kontaktu se ženou, ať už z jakýchkoliv důvodů. Vzhledem k tomu, že vězni se pohybují dlouho dobu v genderově nevyváženém prostředí, tedy v mužské věznici, mohla by tato teorie poukazovat na příčinu jejich sexuální agrese.

Existují také teorie, které uvádí, že sexuální agrese je vlastně nesexuálního rázu, ale je provozována za účelem demonstrace moci a nadvlády nad obětí. Agresor si tímto chováním podřizuje a kontroluje druhou osobu, což sám chápe jako maximální projev síly. (21)

Nejčastějším projevem sexuální agrese je pak znásilnění. Veselý uvádí, že „*Znásilnění můžeme definovat jako uskutečnění pohlavního styku za použití nebo pod pohrůžkou násilí, případně jako akt provedený na bezbranné oběti.*“ (19, s. 61)

Následující kapitola, která se zabývá zvláštnostmi v penitenciárním procesu, mimo jiné rozvíjí problematiku sociálních deviací, konkrétně pak popisuje homosexualitu na základě vlivu prostředí, v tomto případě vlivu věznice.

6. Penitenciární proces a jeho zvláštnosti

Výkon trestu odnětí svobody často znamená pro pachatele (především pro prvopachatele) značnou zátěžovou situaci spojenou s pocitem ohrožení, úzkosti a nejistoty, strádání v uspokojování psychických i fyzických potřeb, problémy vyplývající ze ztráty svobody, nezávislosti a kontaktu s rodinou. Uvěznění je často řazeno na škále zátěžových situacích hned na druhém místě, a to po úmrtí člena rodiny. Veškerá psychosociální podpora jako pocit lásky, citové jistoty či sounáležitosti se jedinci v tomto zařízení nedostává, ač byl na ni zvyklý. O potřebách seberealizace či uznání nelze už vůbec hovořit. Další zátěží pro odsouzeného je ztráta soukromí a neustálé vystavování hluku, kterému odsouzený nemůže uniknout, jelikož je uvězněn v cele s dalšími odsouzenými. Negativně na odsouzené působí i samotné vybavení věznice, které je velice strohé a monotónní. Proces uvěznění lze v mnoha ohledech srovnávat s procesem krize. V prvotní fázi se objevuje šok z nástupu do věznice a později strádání v ní s projevy jako je nespavost, bolesti hlavy, bušení srdce, obsese, pocit strachu a podobně. (4)

Všechny tyto vlivy, vyplývající z uvěznění, negativně působí na odsouzené a podporují vznik sociálně patologických jevů ve věznici. Nejčastějšími jevy jsou sebepoškozování, problematika návykových látek a náhradní sexuální uspokojování.

6.1. Sebeпоškozování ve věznici

Příčiny sebeпоškozování ve věznici se v mnohém liší od příčin „normálního“ sebeпоškozování mimo vězení. Odsouzení si nejčastěji ubližují z důvodu patologického náhradního zdroje chybějící stimulace, také proto, aby na sebe upozornili, či získali nějakou výhodu. Způsob sebeпоškozování je rozmanitý, může to být narušování struktury kůže ostrými předměty, polykání nestravitelných předmětů, což odsouzení většinou dělají kvůli následnému pobytu v nemocnici. Dále je to úmyslné předávkování léky či drogami, pití nepoživatelných tekutin a podobně. Častým způsobem sebeпоškozování ve věznicích je takzvaná hladovka. (15)

6.2. Návykové látky ve věznicích

Dle statistik je drogová problematika ve věznicích České Republiky velkým problémem. Černíková například uvádí, že se ve věznicích pravděpodobně vyskytuje až 30 procent odsouzených, kteří jsou pravidelně (alespoň dvakrát za měsíc) pod vlivem nelegální drogy.

(2) Důvody užívání drog odsouzenými jsou různé. Je to například forma „úniku od reality“, kterou můžeme chápat jako jistý obranný mechanismus odsouzených. Ve většině případů je ovšem důvodem závislost na droze, která byla započata již před výkonem trestu odnětí svobody a ve věznicích pouze pokračuje. Důvodem je snadná dostupnost drog ve věznicích. Dostávají se tam například pašováním přes plot věznice. Také se stává, že selže kontrola věznice a odsouzený si často drogy donese z vycházky, či dostane drogu ve formě balíčku. (15)

6.3. Homosexualita vlivem prostředí

Dnes už se homosexualita do sociálně patologických jevů samozřejmě neřadí, ovšem v tomto případě mluvíme o takzvané latentní homosexualitě, která často vzniká v genderově nevyváženém prostředí, jakým mužská věznice je. Také v tomto případě mluvíme o vynucených sexuálních aktivitách, nikoli dobrovolných. Míra této problematiky ovšem nejde zcela určit, protože se oběti sexuálního násilí cítí zahanbeni, o to více, když se jedná o sexuálního agresora stejného pohlaví. Oběť sexuálního násilí je často slabá a nedokáže se bránit a bojí se někomu svěřit, protože je často agresorem zastrašována. (15)

6.4 Prisonizace

Všechny dané sociální problémy ve vězení se odsouzení snaží zmírňovat mezi sebou. Mnohdy se setkávají se vzájemnou podporou, pomocí a loajalitou, která má fungovat jako obrana proti tlaku ze strany věznice a vězeňského personálu. To zapřičiňuje vznik vězeňských subkultur, které mají svoje normy a pravidla, lišící se od pravidel v normálním životě. Je to jistá forma adaptace na vězeňské prostředí a z psychologického hlediska se stává ze svobodného člověka vězeň. (4) Jandourek si ve své knize pokládá, dle mého názoru, trefnou řečnickou otázku „*Každý člověk má svou referenční skupinu, budou to ve vězení spíše dozorci nebo vězni?*“ (6, s. 135)

7. Vězeňství v České republice

Ve věznicích v České republice vykonávají trest odnětí svobody pachatelé trestních činů. Mezi tyto tresty patří: nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněný trest odnětí svobody, podmíněný trest odnětí svobody s dohledem a výjimečný trest. Cílem těchto trestů je náprava pachatelova chování za pomoci výchovného a převýchovného působení na pachatele. (3)

Tuto problematiku má na starosti Vězeňská služba České Republiky, která podléhá zákonu 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Vězeňská služba se skládá ze správní služby, která rozhoduje ve správním řízení a z vězeňské a justiční stráže, což jsou ozbrojené složky, které zajišťují pořádek a kázeň v různých zařízeních. Vězeňská stráž působí v zařízeních pro výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody, Justiční stráž pak působí při výkonu soudů a Ministerstva spravedlnosti v budovách jim příslušejících. (23)

7.1 Typy věznic

V České republice se nachází celkem 35 věznic, z toho pak 10 věznic pro výkon vazby a 2 detenční ústavy, jak uvádí Vězeňská služba ČR. (29)

Cílem vazební věznice je omezení a zadržení obviněného, aby nemohl mařit probíhající trestní řízení. Dle důvodů k zadržení se výkon vazby rozlišuje na tři typy – koluzní, útěková a předstižná. (24)

Cílem zabezpečovací detence je zajištění ochrany společnosti, vzhledem k tomu, že jsou zde umístěny osoby s poruchami osobnosti a psychotiky, u nichž je resocializace téměř nemožná a představují pro společnost hrozbu. (30)

Cílem věznice je pomocí různých programů resocializovat pachatele trestných činů a tím je připravit na návrat do společnosti. Věznice se dle režimu výkonu trestu dělí na dva základní typy, konkrétně jimi jsou věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou.

Tyto věznice mají i svá vnitřní členění. Věznice s ostrahou se dále člení na věznici s nízkým stupněm zabezpečení, se středním stupněm zabezpečení a s vysokým stupněm zabezpečení. Zařazení pachatele do jednotlivých typů se uskutečňuje na základě typu trestné činnosti, délce trestu, a zda se jedná o prvopachatele či recidivistu. (22)

7.2 Oddělení výkonu trestu odnětí svobody na Pouchově

Areál Samostatného oddělení výkonu trestu odnětí svobody na Pouchově, kde byl proveden výzkum pro tuto práci, je součástí Vazební věznice Hradec Králové. Ve vazební věznici v Hradci Králové je výkon vazby realizovaný ve dvou provedeních. První typ vazby je takzvaná pevná vazba klasického typu s uzavřenými celami a tvoří 60 procent ubytovací kapacity věznice. Druhým typem je oddělení se zmírněným režimem pro obviněné s ubytovací kapacitou 40 procent. Součástí věznice je mimo cely kulturní místnost vybavená televizí, plně vybavená posilovna a zookoutek pro vyšší standard věznice. V těchto prostorách mají obvinění možnost trávit určený čas dle rozvrhu dne. Platí zde volný pohyb. Tyto aspekty věznice slouží ke zmírňování negativních pocitů obviněných, které vyplývají ze sociální izolace a pocitů frustrace.

Samostatné oddělení výkonu trestu odnětí svobody na Pouchově je věznicí s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení. Areál věznice připomíná spíše areál letního tábora, než areál věznice. Skládá se z provozních budov pro zaměstnance, psinců, což jsou budovy pro psy a psovody, jídelny a vývařovny a dvou budov pro ubytování odsouzených s kapacitou 118 míst. Areál je obehnaný plotem, což je jediný zabezpečovací prvek věznice.

Tato věznice zde vznikla se záměrem zaměstnávání vězňů, což je v posledních letech velkým trendem. Odsouzení v tomto zařízení mají proto možnost pracovat ve firmách v blízkém okolí věznice, jejichž zřizovatelem není stát. Další možnosti pracovního uplatnění jsou ve vazební věznici v Hradci Králové, kde odsouzení pracují v kuchyni, prádelně, skladu a dílně nebo jako úklidoví pracovníci.

Stejně jako ve vazební věznici, i zde se dbá na duševní pohodu vězňů a předchází se tím frustraci a negativním pocitům, které může pobyt ve věznici vyvolávat. Probíhá tu mnoho zájmových aktivit jako je například kopaná, atletika, stolní tenis, elektronické šipky, kulturistika, tenis, nohejbal, společenské hry, chovatelský kroužek, nebo vzdělávacích aktivit – dopravní výchova, zahrádkářský kroužek, právní vědomí, zeměpis, historický kroužek, využití knihovny a další. Pro nábožensky založené jedince je ve věznici zajišťována duchovenská péče pod vedením místního kaplana či dobrovolných pracovníků z různých církví.

Dále jsou zde individuálně vedeny takzvané speciální výchovné postupy. Můžeme mezi nimi najít například protidrogovou poradnu, psychosociální poradenství, sociálně psychologický výcvik, sociálně právní poradenství a další.

7.2.1 Program zacházení

O každém odsouzeném je vedena komplexní zpráva, ze které vychází program zacházení vytvořený individuálně každému odsouzenému s přihlédnutím k jeho zájmům, nebo je zvolen obecný minimální program.

V programu zacházení jsou zařazeny pracovní aktivity, které se odsouzeným rozdělují dle jejich vzdělání, praxe, zdravotního stavu, výše pohledávek, délky trestu, osobnosti odsouzeného, jejich zájmů, chuti pracovat, výsledků z předchozího zaměstnání a podobně. Možnosti zaměstnání jsou již zmíněny v předchozí kapitole. Další součástí programu zacházení jsou speciálně výchovné aktivity, vzdělávací aktivity a zájmové aktivity, které byly taktéž popsány v předchozí kapitole. Poslední oblastí programu zacházení je oblast utváření vnějších vztahů. Tato část slouží k lepší resocializaci a navrácení se zpět do společnosti díky zmírnění následků izolace a posilování vazeb s venkovním světem. Je zde zahrnuto povolení opuštění věznice, návštěvy, přerušování trestu odnětí svobody a další. Mezi řešení této problematiky je zahrnuto i takzvané výstupní oddělení, které je určeno pro odsouzené s trestem delším než 3 roky. V tomto oddělení je odsouzený pomocí aktivit, jako jsou sebeobslužné činnosti, výcvikový program hledání pracovních příležitostí a dalších, plynule připravován k návratu zpět mimo věznici. (28)

8. Výzkumné šetření

V empirické části jsem se rozhodla zmapovat výskyt agrese, užívání drog a sexuálních deviací v mužské věznici v Hradci Králové – oddělení Pouchov. Tyto tři sociálně patologické jevy jsem vybrala z mých osobních předpokladů po prostudování literatury a po konzultaci s pedagogickými pracovníky v tomto zařízení během mé praxe. Usoudila jsem, že ze sociálně patologických jevů by se v tomto zařízení mohly tyto tři jevy vyskytovat v největší míře.

Empirická část se zaměřuje nejprve na kvantitativní výzkum, ve kterém jsou popsány výzkumné metody, výzkumné prostředí a výzkumný soubor. Dále je uvedena analýza a vyhodnocení získaných dat pomocí výsečových grafů. Cílem kvantitativního výzkumu je pomocí ankety zjistit, zda se v mužské věznici v Hradci Králové v oddělení Pouchov vyskytují sociálně patologické jevy a v jaké míře mají odsouzení s nimi zkušenosti.

Pro doplnění těchto poznatků byl zvolen kvalitativní výzkum, konkrétně rozhovor, který dokresluje situaci ve zmíněné věznici a jehož cílem je porovnání pohledů na problematiku sociálně patologických jevů odsouzených a pedagogických pracovníků.

8.1 Výzkumné metody – kvantitativní výzkum

Kvůli předpokládané neochotě odsouzených k vykonávání dobrovolných aktivit (myšleno podílení se na mém výzkumu) jsem zvolila jako výzkumnou metodu anketu, která dle Reichela může sloužit jako „určitý předvýzkumný nástroj, který může pilotovat, zda údaje, které hodláme šetřit, se v populaci vůbec vyskytují.“ (33) Uspořádala jsem ji dle možností s co nejméně otázkami, srozumitelnou k pochopení i vyplnění a s malou časovou náročností tak, aby i přesto měla co největší výpovědní hodnotu. Cílem ankety je zmapování tří již zmíněných sociálně patologických jevů, pomocí 11 krátkých a jednoduchých otázek.

V první kategorii, tedy v problematice agrese, se otázky zaměřují na fyzickou agresi vůči věcem, konkrétně vůči zařízení věznice, na verbální agresi vůči odsouzeným a vůči personálu, fyzickou agresi vůči odsouzeným a vůči personálu a autoagresi zaměřenou na sebepoškozování a sebevražednost. V druhé kategorii, tedy v drogové problematice, se otázky zaměřují na užívání lehkých a tvrdých drog. A ve třetí kategorii, tedy v problematice sexuálních deviací, se otázky zaměřují na problematiku sexuální agrese a prostituce.

Touto výzkumnou metodou jsem si ověřila, zda se tyto sociálně patologické jevy ve vybrané věznicí vyskytují, a v jaké míře mají vězni s nimi zkušenosti.

Na základě konzultací s pedagogickými pracovníky ve věznicí a prostudování odborné literatury, byly zvoleny hypotézy, které byly následně zkoumány pomocí ankety. Tyto hypotézy zní:

H1: Verbální agrese ve věznicí se vyskytuje ve větší míře, než agrese fyzická

Tato hypotéza vyplývá z publikace Slavomila Fischera a Jiřího Škody – Sociální patologie, kde se autoři zmiňují o tom, že ve vězení se častěji objevuje agrese verbální než agrese fyzická. (3)

H2: Méně než polovina odsouzených má zkušenosti s autoagresí

Tato hypotéza se rovněž opírá o publikaci S. Fischera a J. Škody (4) s přihlédnutím ke konzultaci s pedagogickými pracovníky, dle kterých se se tato problematika vyskytuje ve věznicí minimálně. Ovšem tyto jevy mohou probíhat bez vědomí vězeňského personálu, proto jsem zvolila hranici poloviny odsouzených.

H3: Více než polovina odsouzených má zkušenosti s drogami

Tato hypotéza vychází z Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016, která uvádí, že v roce 2016 z 11 060 osob nastupujících do vězení mělo 50 % osob pozitivní orientační test na některou z testovaných drog. Z tohoto faktu jsem odvodila, že někteří odsouzení byli připraveni na testování ohledně drog a ve skutečnosti je těchto lidí ve vězeňství mnohem více. (10)

H4: Méně než polovina procent odsouzených má zkušenosti se sexuální agresí či prostitucí

Tato hypotéza se opírá o článek T. Raszkové o negativních jevech ve věznicích (15), která uvádí, že se tyto jevy ve věznicích objevují, neuvádí však v jaké míře. Po konzultaci s pedagogickými pracovníky ve věznicí jsem se naopak dozvěděla, že s tímto chováním nemají žádnou zkušenost. Po porovnání těchto dvou tvrzení jsem zvolila poloviční hranici a přiklonila se k názoru pedagogických pracovníků.

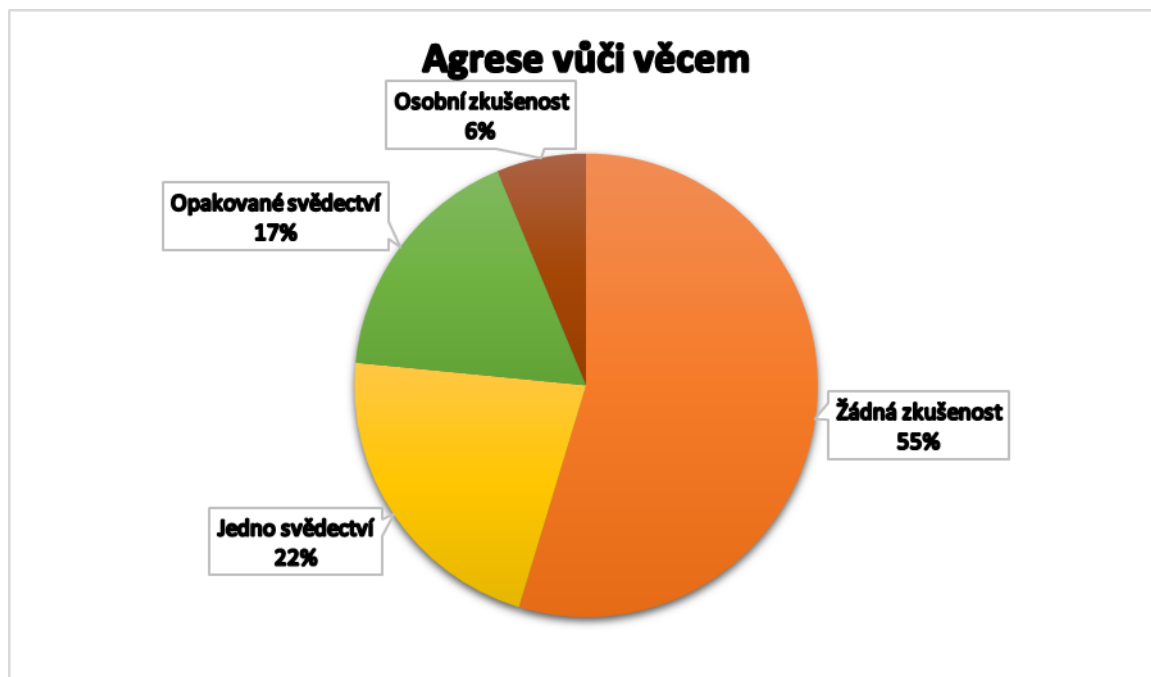
8.1.1 Popis výzkumného prostředí a výzkumného souboru

Výzkum probíhal v mužské věznici v Hradci Králové – oddělení Pouchov během dubna 2018. Toto prostředí bylo lépe popsáno v teoretické části práce. Výzkumný soubor tvořili odsouzení, kteří vykonávali trest odnětí svobody v této věznici. Oslovila jsem 100 přítomných odsouzených, ovšem ochotu vyplnit anketu projevilo pouze 64 z nich. Může to být z mnoha důvodů. Dle vězeňského personálu je důvod takový, že odsouzení jsou omezeni na svých právech, tudíž se snaží omezit i svoje povinnosti a neradi dělají něco nad jejich rámec. Já bych toto tvrzení ještě rozvinula o nedůvěru odsouzených. V anketě se objevují otázky ohledně nelegální činnosti odsouzených (užívání drog), a proto si myslím, že se odsouzení báli, že by mohla anketa sloužit jako jejich doznání.

Při vyplňování anket odsouzenými jsem byla přítomna, abych svoji práci náležitě představila a mohla všechny otázky důkladně vysvětlit a případně zodpovědět kladené dotazy. Svoji přítomnost na místo přítomnosti personálu věznice jsem také zvolila kvůli důvěře v anonymitu ankety. Podstatou výzkumu jsou pro odsouzené velmi choulostivé aspekty, a tak se domnívám, že by přítomnost personálu mohla snižovat reliabilitu ankety.

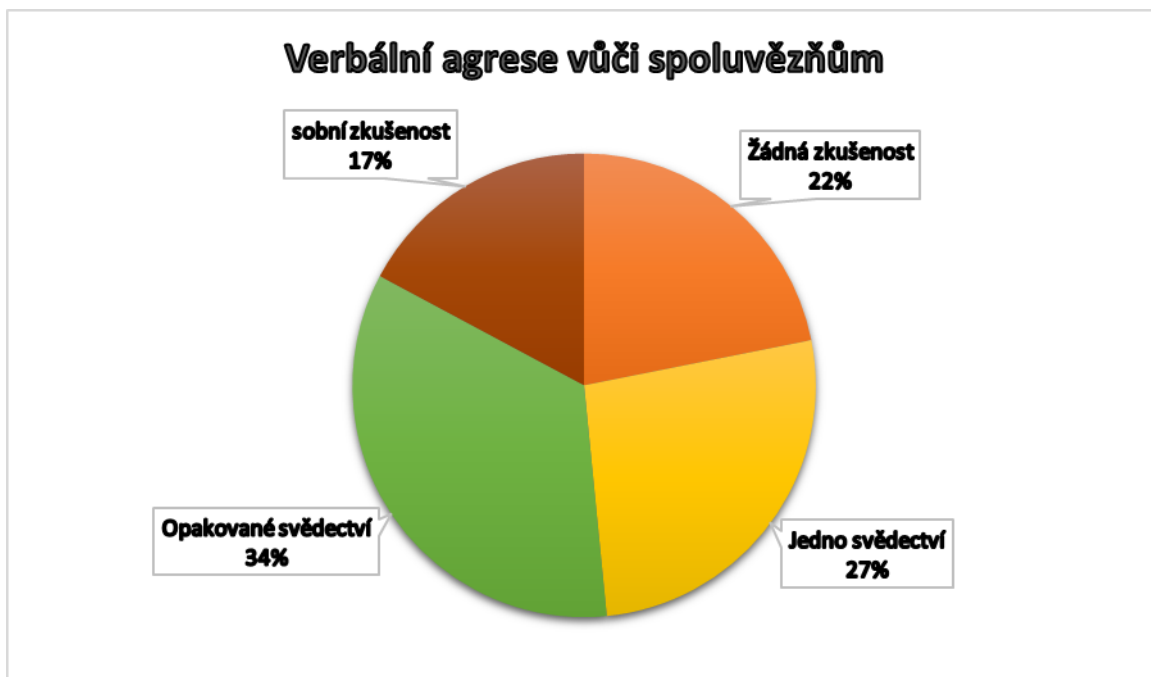
8.1.2 Analýza a vyhodnocení získaných dat

Díky získaným odpovědím z ankety byla provedena analýza dat, jejíž součástí jsou výsečové grafy, které zaznamenávají získaná data v procentech. Tato data vychází z odpovědí ankety, viz Příloha A s tím, že z odpovědí z každé otázky je utvořen graf.

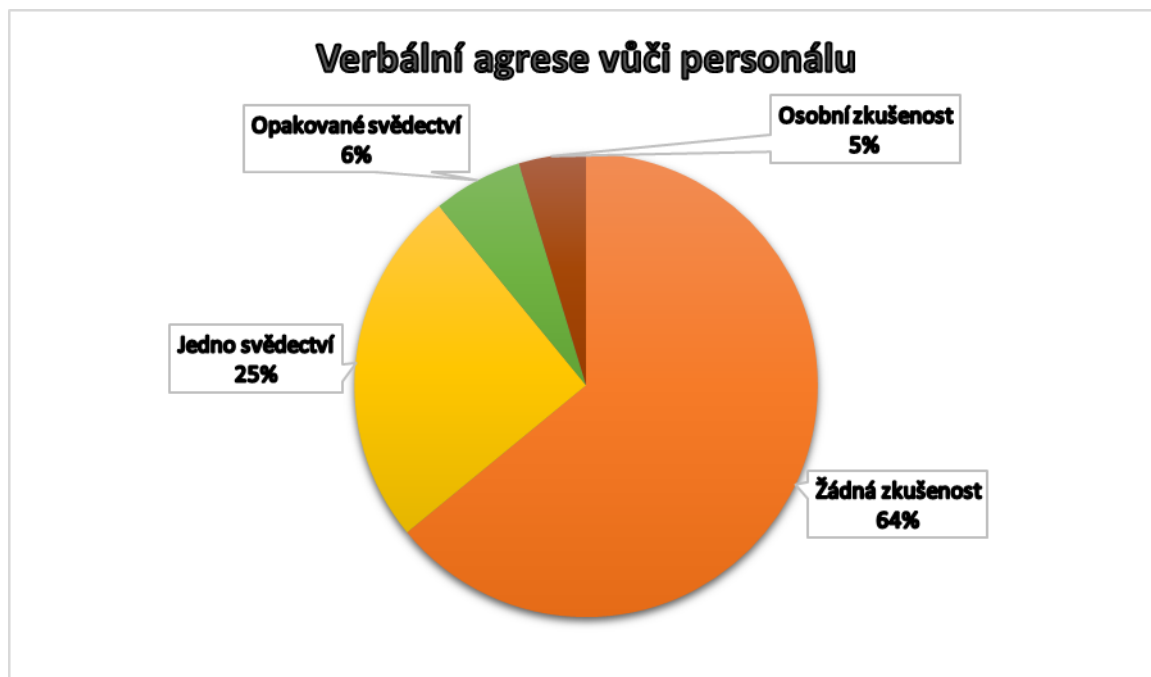
Graf č. 1 – Zkušenosti s agresí vůči věcem

Fyzická agrese vůči věcem již byla popsána v teoretické části. V otázce ohledně této problematiky bylo tvrzení doplněno o vysvětlení, co mám na mysli pojmem „agrese vůči věcem“. Pojem „věci“ znamenají konkrétně zařízení věznice a „agrese“ v tomto smyslu znamená vybíjení vzteku. Jako příklad jsem zvolila kopání do dveří, házení s věcmi, bití pěstí do stolu a podobně. Většina respondentů, konkrétně 55 procent odpovědělo, že žádnou zkušenost s tímto chováním nemají. Svědectví tohoto chování, ať už jednorázových či opakovaných bylo celkem 37 procent a osobní zkušenost s tímto chováním mělo pouze 6 procent respondentů. Z těchto výsledků vyplývá, že buď ti, kteří mají s tímto chováním osobní zkušenost, se ankety z různých důvodů nezúčastnili, nebo se k takovému chování nepřiznali.

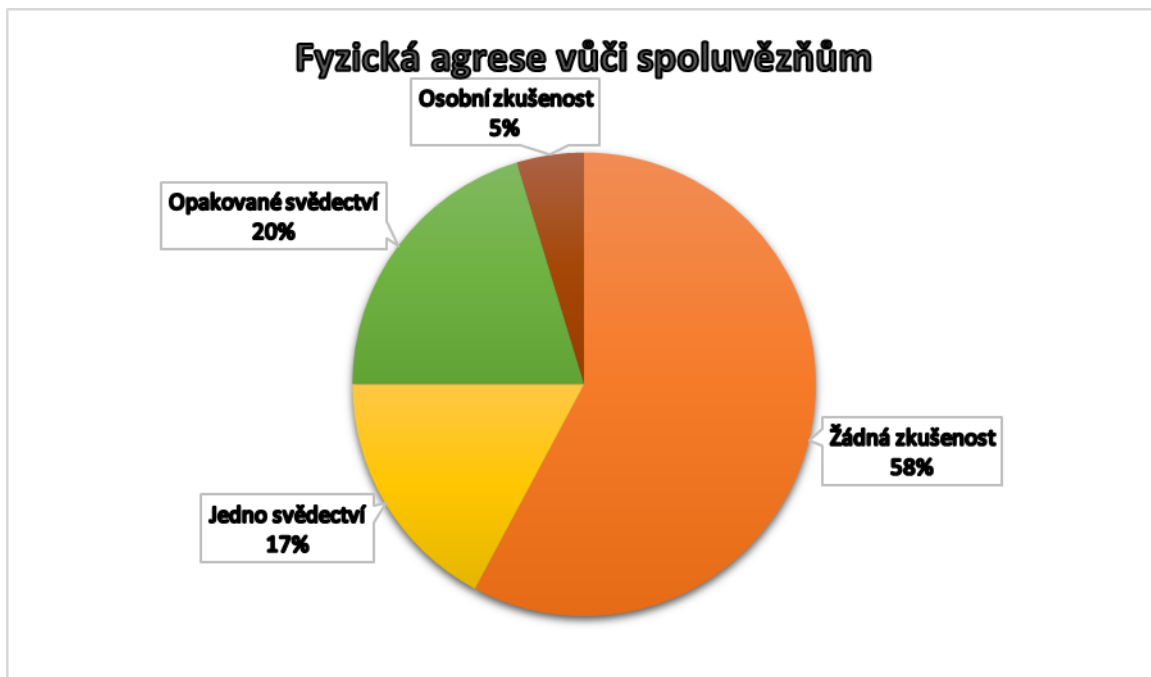
Graf č. 2 – Zkušenosti s verbální agresí vůči spoluvězňům

Verbální agresí vůči spoluvězňům jsem měla na mysli například slovní urážky, nadávky, vulgární chování mezi odsouzenými. Tento graf poukazuje na agresi verbální, tudíž bezkontaktní. Toto chování není ve většině případů ve věznici nijak sankcionizované, tudíž předpokládám, že odsouzení neměli potřebu odpovídat nepravdivě. Odpovědi na tuto problematiku jsou velmi vyrovnané. 22 procent respondentů nemají s verbální agresí mezi spoluvězni žádnou zkušenost, jednou byli respondenti svědkem ve 27 procentech a opakovaně v 34 procentech, celkem tedy bylo 61 procent respondentů svědky verbální agrese mezi spoluvězni. Osobní zkušenost pak má 17 procent respondentů. Můžeme tedy usoudit, že verbální agrese mezi odsouzenými je v této věznici častým jevem.

Graf č. 3 – Zkušenosti s verbální agresí vůči personálu

Tento graf ukazuje podobnou problematiku jako graf číslo 2. Jedná se opět o verbální, tedy bezkontaktní agresi v tomto případě vůči personálu. Můžeme si pod tímto pojmem opět představit nadávky, vulgární chování, urážky a podobně. Personál jsem nijak blíže nespecifikovala, do příkladu jsem uvedla vychovatele či dozorce, ovšem může to být jakýkoliv zaměstnanec věznice. Z valné většiny, konkrétně 64 procent respondentů, se odsouzení s tímto chováním nesetkali. Jedenkrát bylo svědkem 25 procent a opakovaně 6 procent respondentů. Osobní zkušenost pak má pouhých 5 procent respondentů. Toto chování již sankcionizované je, ovšem není důvod, proč by respondenti odpovídali nepravdivě, vzhledem k tomu, že pokud se toto chování objevilo, již sankcionizované bylo. Můžeme tedy potvrdit, že zatímco verbální agrese mezi vězni je častým jevem, verbální agrese vůči personálu je jevem vyskytujícím se minimálně.

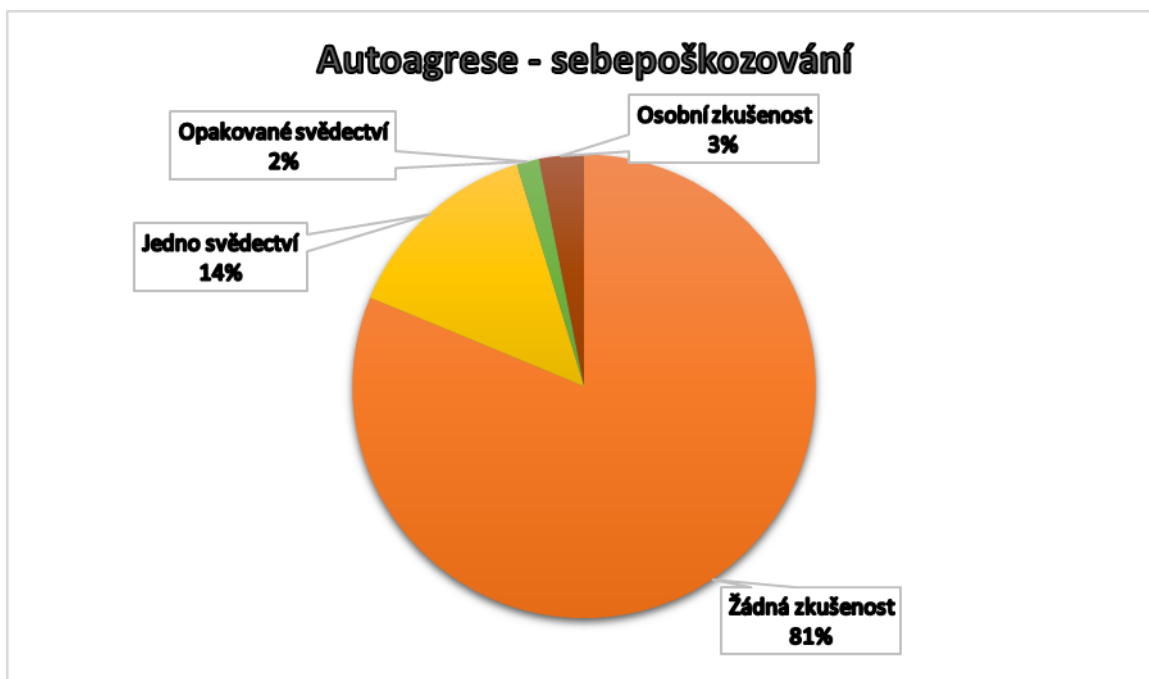
Graf č. 4 – Zkušenosti s fyzickou agresí vůči spoluvězňům

Fyzická agrese již byla popsána v teoretické části. V tomto případě mám konkrétně na mysli kontaktní agresi mezi spoluvězni, to znamená například fyzické napadání jako kopání do spoluvězně, bití pěstmi do spoluvězně, facky, pohlavky a podobně. Graf ukazuje, že 58 procent respondentů nemá žádnou zkušenost s tímto chováním, 17 procent respondentů bylo jednou svědkem fyzické agrese a 20 procent respondentů bylo opakovaně svědkem. Celkem tedy 37 procent bylo někdy svědkem fyzické agrese mezi odsouzenými, ale pouze pouhých 5 procent má s tímto chováním osobní zkušenost. Stejně jako u fyzické agrese vůči věcem může mít tento jev více vysvětlení. Buď ti, kteří mají s tímto chováním osobní zkušenost, se odmítli ankety účastnit, nebo se k fyzické agresí nepřiznali, oboje může mít stejný motiv, a to strach ze sankce.

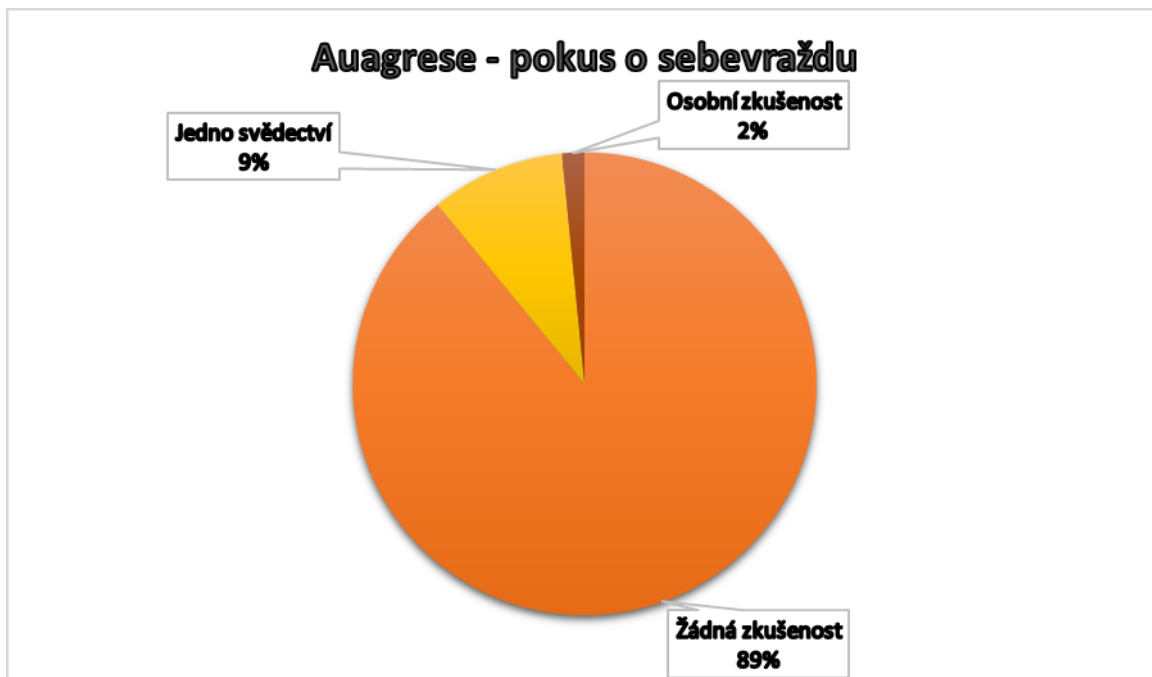
Graf č. 5 – Zkušenosti s fyzickou agresí vůči personálu

Tento graf zdá se být zcela vystihující. Poukazuje na fakt, že se fyzická, tedy kontaktní agrese odsouzených vůči personálu v tomto zařízení vůbec nevyskytuje. Fyzickou agresí v tomto případě mám na mysli kopání, bití, strkání a podobně do jakéhokoliv zaměstnance věznice. Tento fakt potvrzují i zaměstnanci v rozhovorech, kde popisují velmi dobré vztahy mezi zaměstnanci a odsouzenými, tudíž není důvod k fyzické agresí.

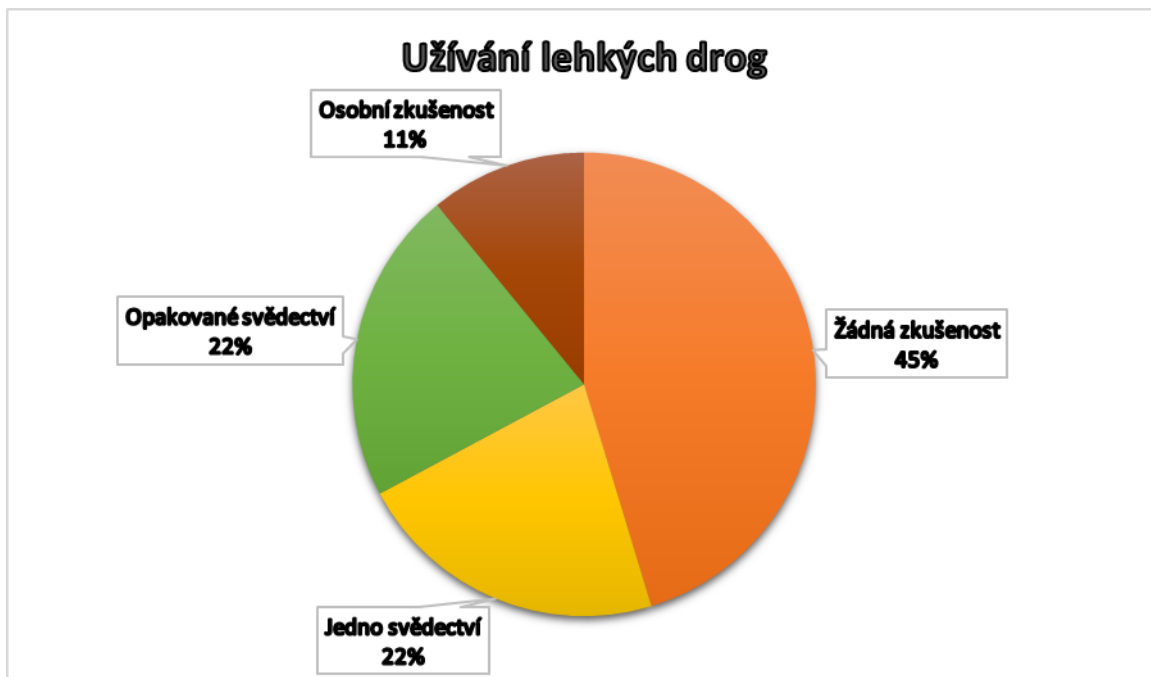
Graf č. 6 – Zkušenosti se sebepoškozováním

Jsem si vědoma toho, že pojmy autoagrese a sebepoškozování by nemuseli odsouzení znát a mohly by být pro ně matoucí, tudíž jsem v anketě tyto pojmy srozumitelněji opsala. Otázka zněla, zda někdo fyzicky ubližoval sám sobě. Například pálení kůže cigaretou, řezání ostrým předmětem do kůže, polykání nestravitelných předmětů a podobně. Z grafu jasně vyplívá, že tato problematika se ve věznici téměř nevyskytuje. Téměř v tomto případě znamená v 81 procentech odpovědí. 14 procent respondentů bylo jednou svědkem tohoto chování a 2 procenta respondentů bylo svědkem opakovaně. Osobní zkušenost pak mají pouze 3 procenta dotazovaných. Myslím si, že tato data jsou odpovídající a vzájemně se doplňují.

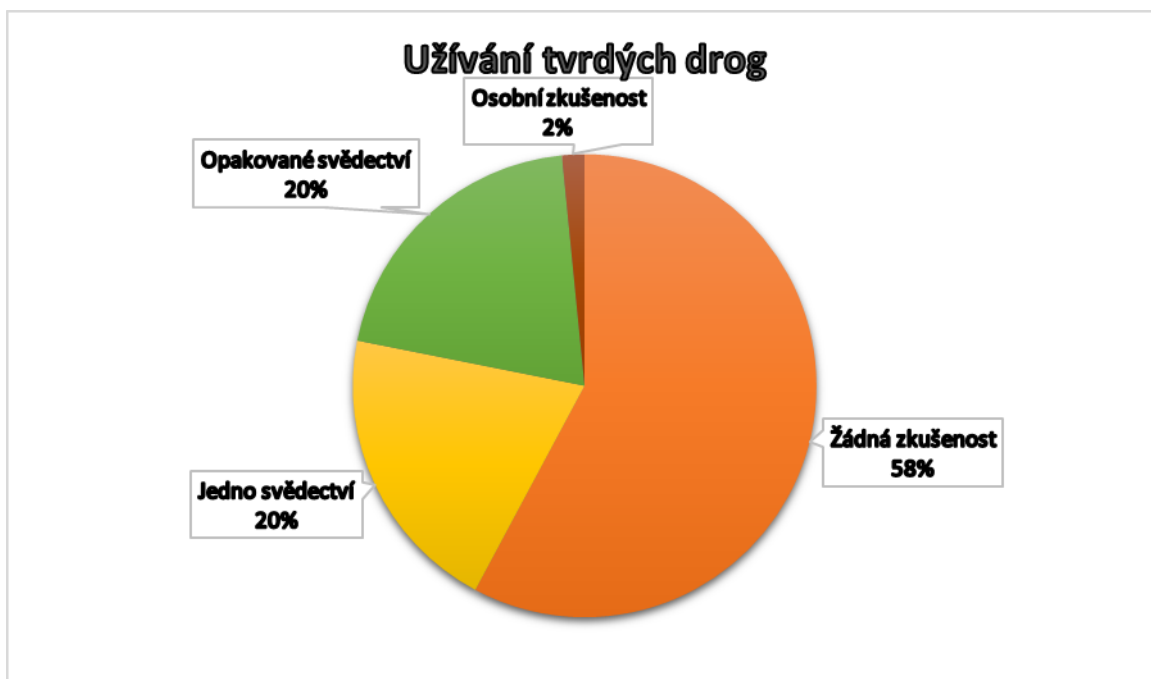
Graf č. 7 – Zkušenosti s pokusem o sebevraždu

Tento graf, stejně jako graf číslo 7 poukazuje na problematiku autoagrese. V tomto případě konkrétně na problematiku pokusů o sebevraždu. Stejně jako v předchozím případě, tato problematika je zanedbatelná. 89 procent respondentů nemá žádnou zkušenost s pokusem o sebevraždu, 9 procent respondentů bylo jednou svědkem tohoto chování a 2 procenta respondentů mají osobní zkušenost s tímto chováním. Reálně dle statistik nebylo ve věznici žádné suicidální chování zaznamenáno.

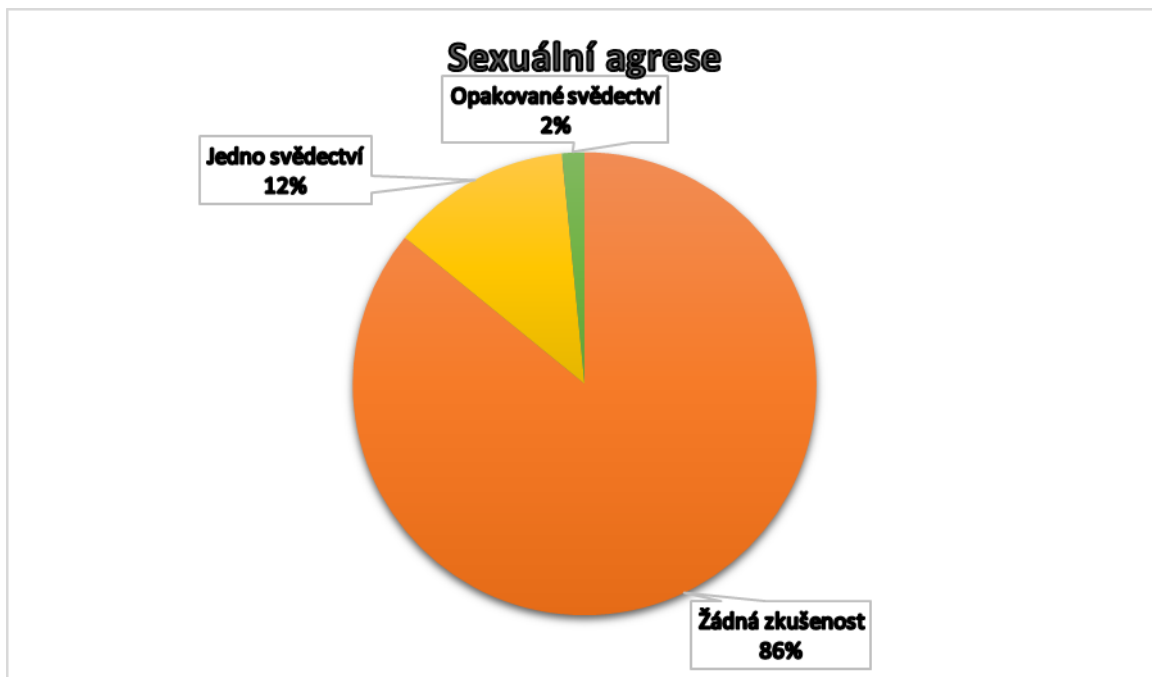
Graf č. 8 – Zkušenosti s užíváním lehkých drog

Problematika adiktologie byla popsána v teoretické části práce. V tomto případě se graf zabývá užíváním lehkých drog, konkrétně požíváním alkoholu a marihuany. Jsem si vědoma, že konopné látky se řadí mezi měkké drogy, avšak v tomto případě jsem je přiřadila k drogám lehkým, protože si myslím, že by bylo zbytečné v tomto výzkumu dělat další samostatnou rubriku pouze s měkkými drogami. A svojí charakteristikou řadím konopné látky spíše mezi lehké drogy než mezi drogy tvrdé. Nikotin jsem z dotazování úplně vynechala, protože si nemyslím, že by byl rozdíl v této problematice mezi odsouzenými a zbytkem společnosti. Dle grafu s lehkými drogami nemá žádnou zkušenost 45 procent respondentů. Jedno svědectví tohoto chování patří 22 procentům a opakované svědectví taktéž dalším 22 procentům respondentů. Osobní zkušenost s užíváním lehkých drog – alkoholu či marihuany má 11 procent dotazovaných. Můžeme tedy říct, že problém s užíváním lehkých drog je častý, i přes to, že je samozřejmě užívání marihuany, ale i alkoholu zakázané, a to i během vycházek, kdy je vždy po návratu provedena dechová zkouška na alkohol.

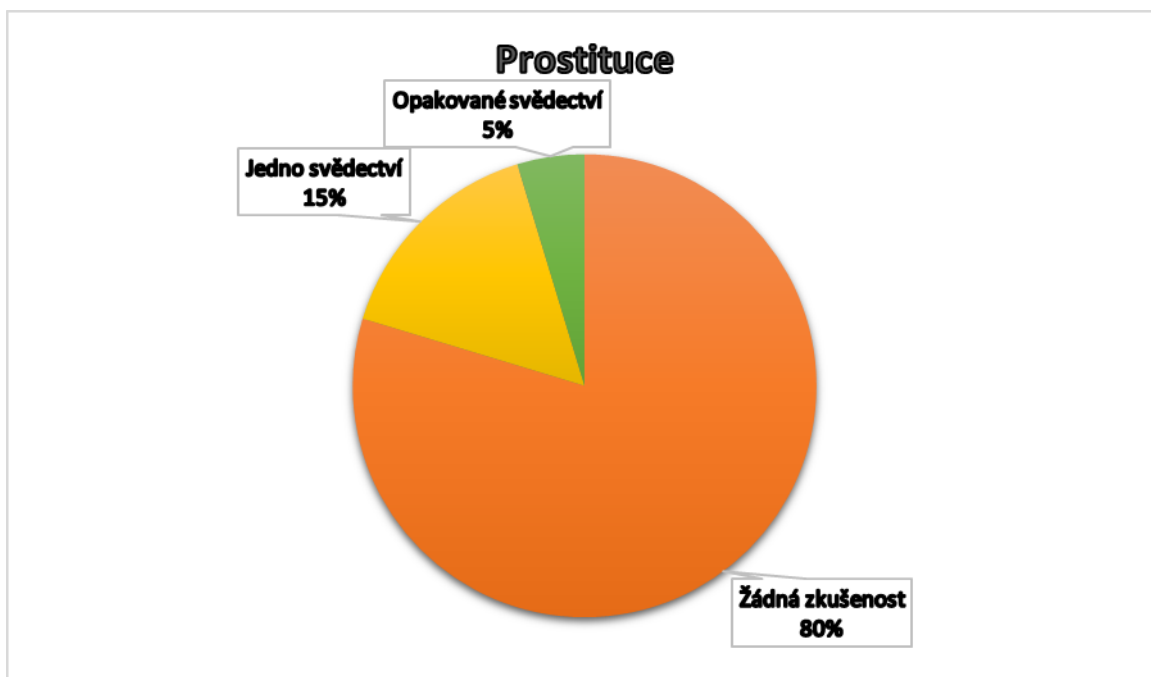
Graf č. 9 – Zkušenosti s užíváním tvrdých drog

Tento graf je velice podobný grafu předchozímu, tedy grafu číslo 8. Rozdíl je pouze v tom, že předchozí graf se zaměřoval na drogy lehké a tento se naopak zaměřuje na drogy tvrdé. Pro upřesnění bylo odsouzeným objasněno, které drogy spadají do kategorie „tvrdé drogy“. Byl zmíněn například kokain, pervitin a další. S touto problematikou nemá žádnou zkušenost 58 procent respondentů. Přesto, že je to více než polovina, nemyslím si, že je to v tomto kontextu vysoké procento, když vezmeme v úvahu, že je užívání tvrdých drog nelegální celoplošně v celé České Republice a samozřejmě i ve většině státech napříč celým světem. Při užívání tvrdých drog bylo jednou svědkem 20 procent respondentů a opakovaně svědkem bylo taktéž 20 procent respondentů. Fakt, že osobní zkušenost s užíváním tvrdých drog uvedly pouze 2 procenta tázaných, mi připadá velice nepravděpodobný. Jak jsem již uvedla, vzhledem k tomu, že toto chování již není přestupkem, ale trestným činem, myslím si, že respondenti, kteří mají s tímto jevem osobní zkušenost, neodpověděli pravdivě kvůli strachu, že budou sankcionizováni. Svědectví ve 40 procentech naproti osobní zkušenosti ve 2 procentech je velmi neúměrné.

Graf č. 10 – Zkušenosti se sexuální agresí

V anketě byla sexuální agrese zaměřena na vynucování sexuální služby. Buď verbální formou a to například zastrašováním nebo vyhrožováním, nebo fyzickým násilím, což můžeme považovat za znásilnění. S touto problematikou nemá valná většina žádnou zkušenost, tedy konkrétně 86 procent dotazovaných. Je ovšem zajímavé, že svědectví tohoto chování se, i když v malé míře objevuje, ale osobní zkušenost nikoliv. Konkrétně bylo jednou svědkem sexuální agrese 12 procent dotazovaných a opakovaně 2 procenta dotazovaných. Není to velký počet, přesto se neobjevuje nikdo s osobní zkušeností, což nekoresponduje se svědectvím. Předpokládám, že aktéři tohoto chování by se nepřiznali a oběti se přiznat bojí či stydí. Ovšem je také možnost, že se tito lidé ankety ať už záměrně či nezáměrně nezúčastnili.

Graf č. 11 – Zkušenosti s prostitucí

Prostituce byla v anketě popsána jako prodávání svého těla – sexuálních služeb za účelem zisku a to jakéhokoli zisku. Mohou to být samozřejmě peníze, ale ve věznici jsou pravděpodobnější cigarety, různé suroviny či drogy. Graf ukazuje, že s prostitucí nemá 80 procent dotazovaných žádnou zkušenost. V dalších odpovědích nastává téměř stejný problém jako v grafu číslo 10. Svědkem prostituce bylo 15 procent respondentů a opakovaným svědkem 5 procent respondentů. Osobní zkušenost nebyla uvedena ani jednou. Může to být opět z mnoha důvodů, jako jsou strach, stud a podobně. Samozřejmě chápu, že je toto velmi choulostivé téma a není lehké se k něčemu takovému přiznat.

8.1.3 Vyhodnocení hypotéz

Jak jsem již zmínila, všechny hypotézy byly podloženy osobními zkušenostmi pedagogických pracovníků ve věznici. Pracovníci vycházeli z každodenního kontaktu s odsouzenými a z dotazníkového šetření, které ve věznici provádí. Ovšem tyto dokumenty nejsou veřejnosti poskytovány.

H1: Verbální agrese v této věznici se vyskytuje ve větší míře, než agrese fyzická

Odpověď na tuto hypotézu můžeme najít v grafech číslo 2 až 5, kde se dozvídáme, že tato hypotéza je pravdivá. S verbální agresí vůči spoluvězněm má zkušenost 78% respondentů a s verbální agresí vůči personálu pak 36% respondentů. U zkušeností s fyzickou agresí jsou čísla o poznání nižší. S fyzickou agresí vůči odsouzeným má zkušenost 42% respondentů a s fyzickou agresí vůči personálu nemá zkušenost ani jeden z respondentů.

H2: Méně než polovina odsouzených má zkušenosti s autoagresí v této věznici

Pravdivost této hypotézy můžeme ověřit v grafech číslo 6 a 7. Se sebepoškozováním má zkušenost 19% respondentů a s pokusem o sebevraždu pouhých 11% procent respondentů. Z čehož vyplývá, že je tato hypotéza pravdivá.

H3: Více než polovina odsouzených má zkušenosti s drogami v této věznici

Pravdivost této hypotézy můžeme ověřit v grafech číslo 8 a 9. Pokud bychom rozlišovaly lehké a tvrdé drogy zvlášť, zjistili bychom, že v problematice lehkých drog, by tato hypotéza byla pravdivá, protože s nimi má zkušenost 55% respondentů. Ovšem zkušenosti s tvrdými drogami má zkušenost pouze 42% respondentů, tudíž je tato hypotéza nepravdivá.

H4: Méně než polovina procent odsouzených má zkušenosti se sexuální agresí či prostitucí

Tuto hypotézu můžeme ověřit v grafech číslo 10 a 11, kde zjišťujeme, že tato hypotéza je pravdivá, protože zkušenosti se sexuální agresí má pouhých 19% respondentů a s prostitucí pouhých 11% respondentů.

8.2 Výzkumné metody - kvalitativní výzkum

Pro doplnění kvantitativní metody výzkumu, konkrétně ankety, jsem se rozhodla použít i kvalitativní výzkum, konkrétně rozhovor. Jako metodu rozhovoru, jsem zvolila metodu polostrukturovaného interview. Zvolila jsem si 6 okruhů otázek, které jsou dále členěny na podotázky pro lepší upřesnění. V podotázkách dávám respondentovi příležitost vysvětlit, jak určitou odpověď myslí, abych lépe pochopila jeho pohled na danou problematiku.

Provedla jsem celkem čtyři rozhovory, konkrétně dva s odsouzenými a dva s pedagogickými pracovníky, abych lépe nahlédla do této problematiky. Cílem bylo porovnat osobní zkušenosti odsouzených s pohledem pedagogických pracovníků na danou problematiku.

Výběr respondentů z odsouzených byl zvolen na základě doporučení vězeňského personálu a na ochotě odsouzených samotných. Respondenty z vězeňského personálu jsem vybírala z pedagogických pracovníků, a to z předpokladu, že pedagogičtí pracovníci mají více příležitostí k bližší interakci s odsouzenými a více se pohybují v problematice sociálně patologických jevů, než ostatní personál.

Trvala jsem na tom, abych mohla vést rozhovory s odsouzenými v soukromí, z již zmíněného důvodu ohledně důvěry v anonymitu výzkumu, a bylo mi to umožněno. Myslím si, že to bylo pro odsouzené velmi důležité a že by za přítomnosti vězeňského personálu nechtěli mluvit o osobních věcech. Ovšem zpracování dat komplikoval fakt, že je ve věznicích zakázáno používání jakékoliv záznamové techniky, a tak jsem musela rozhovory zaznamenávat písemně, což bylo technicky i časově náročnější, než za použití záznamové techniky či notebooku.

Bylo zvoleno 6 výzkumných otázek, ze kterých vycházely otázky tazatelské. Výzkumné otázky znějí:

Výzkumná otázka č. 1 – Jak se odsouzení cítí při nástupu a pobytu ve věznicích?

Výzkumná otázka č. 2 – Jak jsou ve věznicích uspokojovány potřeby vězňů?

Výzkumná otázka č. 3 – Proč se odsouzení chovají agresivně?

Výzkumná otázka č. 4 – Proč se odsouzení uchylují k sebepoškození?

Výzkumná otázka č. 5 – Proč odsouzení užívají návykové látky?

Výzkumná otázka č. 6 – Proč se odsouzení uchylují k homosexuálním stykům?

8.2.1 Rozhovor

Jako výzkumná metoda v kvalitativním šetření byl použit rozhovor. Tato část výzkumu je chápána jako doplňující a rozvíjející část předchozí, tedy kvantitativní techniky, konkrétně ankety. Rozhovor byl proveden se čtyřmi subjekty - s odsouzeným číslo 1 (dále uveden pouze jako O1), který z celkového trestu 5 let a 1 měsíc již strávil ve věznici 2 roky a 4 měsíce. Odsouzený číslo 2 (dále uveden jako O2) z celkového trestu 7 let a 1 měsíc již ve věznici strávil 6 let a 5 měsíců. Dále byly rozhovory provedeny s dvěma pedagogickými pracovníky, jejichž odpovědi jsou v následující části spojeny do jedné pod zkratkou PP.

Následující text je autentický, tedy doslovný přepis otázek a odpovědí s tím, že byly vybrány a použity ty pasáže, které jsou podstatné pro zodpovězení tazatelských a následně i výzkumných otázek.

Výzkumná otázka č. 1 – Jak se odsouzení cítí při nástupu a pobytu ve věznici?

Otázka: Jaké pocity jste zažíval při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody?

O1: Nástup byl šokující, bál jsem se, byl jsem zoufalý, našťvaný na systém. Zavřeli mě zaprvé neoprávněně a za druhé délka trestu je přehnaná.

Otázka: Z čeho jste měl strach?

O1: Z neznáma, nevěděl jsem, kam jdu, co mě čeká, jak to tam bude vypadat. Taky jsem se bál těch vězňů tam, nevěděl jsem, jací budou, co od nich očekávat. Přemýšlel jsem, jestli se tam dokážu vůbec s někým spřátelit, bál jsem se, že budu sám a že mě budou šikanovat.

Otázka: Jak dlouho jste si zvykal na nové prostředí?

O1: Dlouho, aspoň půl roku, ale stejně jsem si nezvykl. Naštěstí jsem si tady našel kamaráda, se kterým jsme si blízcí, vzájemně si pomáháme a chráníme se, tak je to o něco lepší. Jinak by to byla katastrofa.

Otázka: Jaké pocity jste zažíval při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody?

O2: Víte, já byl předtím 16 měsíců ve vazbě, takže když jsem nastoupil sem do věznice, tak jsem pocíťoval úlevu. Nic není horšího než vazba. Ale tady je to samozřejmě pořád omezující na svobodě, ale pokud máte podporu rodiny, vydržíte všechno, a to já mám. Jen jsem měl samozřejmě kvůli rodině výčitky svědomí, že jsem jim tohle způsobil.

Otázka: Jaké další pocity jste měl při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody?

O2: Všude byli cigáni. Vždyť se na to podívejte – samej feťák, zlodějíček, nemakačenko, já jsem inženýr, mám svoji firmu, rodinu, nemám mezi nimi co dělat. Nesnesl jsem pomyšlení, že budu s nimi na jednom pokoji. Cítil jsem odpor.

Otázka: Jak dlouho jste si zvykal na nové prostředí?

O2: Pár měsíců. Když se věnuje své práci a koníčkům a nevšímáte si okolí, tak to jde.

Otázka: Jak myslíte, že odsouzení vnímají nástup do výkonu trestu odnětí svobody?

PP: Tak je to pro ně určitě stresující situace, mají strach z toho, že to bude dlouhé a hlavně z toho, co bude venku. Nemohou řešit věci, které se odehrávají za plotem – jako děti, dluhy a podobně, to je nejvíce trápí. Samozřejmě mají také strach z nového prostředí, z nových lidí, bojí se, že nezapadnou.

Otázka: Za jak dlouho se většinou adaptují na nové prostředí?

PP: To je individuální záležitost, ale většinou se po několika měsících už cítí dobře. Je to hlavně pro ně často úleva po příchodu z vazební věznice. Tady k nim mají zaměstnanci přátelštější přístup a hlavně s nimi mluví o jejich problémech.

Otázka: Je nějaký program či aktivity, které zde využíváte pro lepší adaptaci vězňů?

PP: Je zde nástupní oddělení. To je pokoj, který sdílí spolu nováčci první týden až dva po nástupu. Během těchto dvou týdnů jsou odsouzení poučeni o místním chodu a pravidlech, provádí se s nimi vstupní pohovory a podobně. Až následně jsou zařazeni mezi ostatní vězně.

Výzkumná otázka č.2 – Jak jsou ve věznici uspokojovány potřeby vězňů?

Otázka: Jak trávíte volný čas?

O1: Čtu knihy, učím se jazyky, píši knihu a tak. Ovšem když něco píšete, hned si všichni myslí, že jste bonzák a že donášíte vzkazy dozorcům. Když čtete, tak jste brána za tu divnou, protože jsou tady lidi jak zvířata, nikdo nečte. Taky jsem si tady hrál na kytaru, ale tu mi vzali, protože jsem prej neplnil povinnosti. Takže ať dělám, co dělám, všechno je špatně.

Otázka: Jakým způsobem relaxujete, máte dostatek klidu?

O1: Tady si neodpočnete, 5x denně jsou sčítáky, takže musíte furt být nastoupení venku – třeba v zimě je to hrozný. V pokoji jsem se 14 lidmi a všichni chodí na jinou směnu, takže dělají hluk, rozsvěcí světla, a to se prostě nevyspíte. Víte, člověk je jako zvíře. Vy taky nakonec usnete, jako ta kočka v místnosti plné lidí a hluku, ale mozek si neodpočne a vy jste akorát podráždění a máte chuť někoho praštit. Navíc vám dělají neustále naschvály. Jsem z toho neustále vystresovanéj.

Otázka: Jak trávíte volný čas?

O2: Je tady na výběr hodně aktivit, hodně sportuji a čtu, ale nejvíce se snažím pracovat. Mám povinnosti v kuchyni a na zahradě, tam mi utíká čas a dokonce mě to i baví. Ale taky mám za zásluhy hodně vycházek, jednou za 2 měsíce jezdím dokonce na 5 dní domů, takže se svým volným časem jsem spokojený.

Otázka: Jakým způsobem relaxujete, máte dostatek klidu?

O2: Času na odpočinek mám dost, sice je 5x denně sčíták, ale na to jsem zvyklý a nijak mi to nenarušuje systém. V pokoji se vyspím dobře, a pokud mi tam něco vadí, tak odpočívám venku pod stromy. Taky moje práce je mi relaxem.

Otázka: Jak vězni tráví volný čas, mají dostatek času na odpočinek?

PP: Odsouzení mají garantováno 8 hodin spánku, ale samozřejmě pospávají i mimo určitou dobu, což by neměli. Během spánku se ruší, protože chodí na různé směny, ale mají proti hluku k dispozici špunty do uší, tak by to mělo být v pořádku. Jinak k trávení volného času mají spoustu možností. Mohou sportovat, číst si, malovat, máme tu spoustu zájmových kroužků, občas je vezmeme na kola, taky je zde zahrada, o kterou se se zájmem starají.

Výzkumná otázka č. 3 – Proč se odsouzení chovají agresivně?

Otázka: Jak podle Vás odsouzení řeší špatnou náladu nebo zlost?

O1: Tady pro ránu nejde nikdo daleko, když někoho naštvete, tak vám dá prostě pěstí. Je to tady rozdělené na ty slabší a silnější, když jste v těch slabších a nemáte nikoho, kdo by se vás zastal, tak máte prostě smůlu. Tady v nejnižším stupni je to nejhorší, protože jsou tady lidi na krátkou dobu, a tak si víc dovolí. Nejhorší je to ráno po sčítáku v 5, lidi jsou nevyspalí, mají hlad před snídaní a tak jsou nejvíc agresivní. Urážky a nadávky už ani nepočítám, to je každodenní záležitost.

Otázka: Proč si myslíte, že se vězni uchylují k agresivnímu chování?

O1: Lidi jsou tady psychicky v háji, jsou podráždění, a tak je hned všechno vytočí. Taky je to kvůli získání své pozice. Taky jsem se dřív pral, abych si získal svoje místo, ale zjistil jsem, že to nemá cenu, teď už se nechávám zmlátit. Často se taky bije někdo kvůli podezření, že dotyčný donáší, což bývám já. No a taky vás třeba zmlátí za to, že někoho probudíte. Prostě si nevyberete.

Otázka: Proč si myslíte, že se vězni uchylují k agresivnímu chování?

O2: Mezi chlapy se to vždycky popere, tady na ně působí ponorka a jsou podrážděný, plus ty drogy do toho, to je každé ráno, když si něco píchne. Ale agresivita je všude, tady je to ještě dobrý. Mně občas taky někdo štve, ale neperu se, prostě odejdu jinam. Tady je to dobrý, že můžete odejít, to ve vazebce nešlo.

Otázka: Jaká je ve věznici situace ohledně agrese odsouzených?

PP: Verbální útoky se tady objevují často. Nadávky a vulgarity jsou zde na denním pořádku, ale nevidím v tom nijak velký problém. A fyzické násilí tady téměř není. Vězni se hodně vyřádí při sportu a v posilovně, kde svoji agresi zdravě vybijí. Samozřejmě je možné, že se něco takového odehrává bez našeho vědomí, ale nevšimli jsme si na nikom známek nějakého bití. Odsouzení vědí, že pokud něco takového nastane, tak bude agresor poslán do jiného zařízení a to většinou nechtějí.

Výzkumná otázka č.4 – Proč se odsouzení uchylují k sebepoškození?

Otázka: Jak se odsouzení vyrovnávají se smutkem či s výčitkami svědomí?

O1: Ti chlapi tady, a nejen tady, si neváží toho, co mají. Nezajímají se o ženskou, nestarají se o děcka, ale za katrem se z nich najednou stávají nejlepší manželé a otcové. Rodina o ně dost často ztratí zájem, zavrhne je a on je najednou sám, propadne se mu celý svět, cítí se být osamělý a opuštěný. Vězni v těchto chvílích mluví o sebevraždě, ale v normální věznici se to málokdy stane. Ve vazebce je to něco jiného, tam se chlap oběsí raz dva.

Otázka: Proč si myslíte, že vězni ubližují sami sobě?

O1: Protože jim něco vadí, tak to berou jako protest a čekají, že se něco zlepší. Taky se snaží získat třeba nějakou výhodu, jakože něco spolykají, aby je odvezli do nemocnice. Ale jak už jsem řekl, takhle to chodí ve vazebkách, tady ne.

Otázka: Proč si myslíte, že vězni ubližují sami sobě?

O2: Nechápu, proč by to tady někdo dělal, není to tady tak špatný. Ve vazebce to jo, tam je to na denním pořádku, ale tady vůbec. Na sebepoškození tady jsou moc krátké tresty, plus lidi tady chodí do práce, tak to tak nevnímají.

Otázka: Jaká je ve věznici situace ohledně sebepoškození a sebevraždnosti vězňů?

PP: Zde se nic takového nevyskytuje. Ve vazební věznici je to například celkem častý jev, hodně tam vězni polykají různé věci, někdy se objevují i pokusy o sebevraždu, ale na Puchově ne. Tady z vězňů ten stres většinou opadne. Taky tady máme mezi sebou dobré vztahy, takže pokud někoho něco trápí, tak má možnost si popovídat s psychologem. Taky je tady časté, že každý vězeň má nějakého oblíbeného zaměstnance a s ním řeší osobní problémy.

Výzkumná otázka č. 5 – Proč odsouzení užívají návykové látky?

Otázka: Jaká je zde drogová situace? Z jakého důvodu odsouzení berou drogy?

O1: Drogová situace je stejná jako všude jinde, každý si občas prostě něco dá. Je to tady hodně rozjetý, drogy souvisí se vším. Pokud je člověk má, tak je agresivní, když je nemá, tak je ještě agresivnější a je ochotnej pro dávku udělat cokoliv. Ale tady jsou lidi, kteří už s drogami mají zkušenosti z venku, nikdo nezačíná ve vězení. Je dost naprd, že jsou drogový testy dělaný náhodně, protože pokud těsně před testem někdo mluvil s personálem, je jasný, že byl prášit, i když to nemusí být pravda a pak dostane. Taky se stává, že někdo udává schválně, to dělají ti, co drogy nesnáší a snaží se ty, co je berou zlikvidovat. No a pokud se někdo někomu fakt nelíbí, tak mu hodí třeba něco do kafe, pak ho napráší, oni mu udělají test a je to jasný, je zlikvidovanej. No a taky je tady nuda, tak si prostě občas každěj něco dá.

Otázka: Jaká je zde drogová situace? Z jakého důvodu odsouzení berou drogy?

O2: Drogy jsou všude, tady je třeba každěj druhej feťák. Ale to není jenom ve vězení, to je všude. Myslím si, že tady nikdo drogy brát nezačne, lidi je tady berou, protože je brali už dávno předtím venku. A tady s tím pokračují, protože můžou. Není tady téměř žádná kontrola.

Otázka: Jaká je ve věznici drogová situace?

PP: Drogová situace je špatná. Převážně jsou tady mladí lidé, kteří z 50 procent venku brali drogy a tady nepřestanou, protože je tady lehká dostupnost, nejsou tady žádné mříže a žádní dozorcí. Ovšem je tady mnoho odsouzených, kterým vadí vězni, kteří berou drogy, a tak je chodí často hlásit. Vadí jim jejich jiné, často impulzivní chování. Nejvíce je tady rozšířená marihuana a pervitin. Zjišťujeme to podle testů, které náhodně provádíme. Podle nového paragrafu v našem zařízení nesmí být odsouzení za drogovou kriminalitu a přesto je tady drogová problematika hodně rozšířená.

Otázka: Je zde praktikována adiktologická prevence?

PP: Ano, využíváme PDP – což je zkratka pro protidrogovou poradnu a 2x měsíčně sem dochází paní z LAXUSU, což je při naší problematice ovšem málo. V plánu je zařídit ve věznici novou pracovní pozici, a to přímo pozici adiktologa.

Výzkumná otázka č. 6 – Proč se odsouzení uchylují k homosexuálním stykům?

Otázka: Proč si myslíte, že se odsouzení uchylují k homosexuálním stykům přesto, že jsou heterosexuálové?

O1: Homosexualita je tady celkem častá záležitost a já se ani nedivím. Je to kvůli pocitu samoty. Je hrozný být sám. Když si najdete partnera, který bude stát při vás, tak budete spolu silnější. A každý občas potřebuje cítit tělesné teplo. Jinak je to hodně kvůli drogám nebo cigaretám třeba. Sháníte drogu, tak někomu nabídnete za ni sex, dostanete drogu a utečete za tím svým, aby vás ochránil. Drogu máte, ale s nikým spát nemusíte. No a taky je tady nuda, tak co jiného dělat.

Otázka: Proč si myslíte, že se odsouzení uchylují k homosexuálním stykům přesto, že jsou heterosexuálové?

O2: Stává se to tady celkem často a doplatí na to vždycky ti slabší, protože se nikdo na nic neptá. Bránit se vám nepomůže. Někdy je to ale i dobrovolné. Dělají to kvůli pocitu sounáležitosti, který jim často chybí a líbí se jim podpora partnera.

Otázka: Proč si myslíte, že se odsouzení uchylují k homosexuálním stykům přesto, že jsou heterosexuálové?

PP: Tady se to nestává. Nikdy jsme nezažili, že by heterosexuálové tady udržovali homosexuální vztahy. Je to z toho důvodu, že hodně chodí na vycházky a na pracovišti se potkávají se ženami. Mnohokrát se stalo, že tam s nimi dokonce udržovali intimní vztah. Homosexualita z důvodu uvěznění pouze s muži se tady neobjevuje.

8.2.2 Shrnutí

Výzkumná otázka č. 1 – Jak se odsouzení cítí při nástupu a pobytu ve věznici?

Z výpovědí odsouzených i pedagogických pracovníků lze vyčíst, že nástup i počátky pobytu ve věznici jsou chápány jako stresová situace. Záleží samozřejmě na individualitě každého jedince, protože se každý vyrovnává se zátěžovou situací jinak. Každému také vadí trochu jiné aspekty vězeňského procesu. Ovšem všechny odpovědi, tedy odpovědi odsouzených i pedagogických pracovníků se shodují, že je tento proces nepříjemný a stresující.

Výzkumná otázka č.2 – Jak jsou ve věznici uspokojovány potřeby vězňů?

Výpovědi u této otázky se liší. Odpovědi prvního z odsouzených vypovídají o tom, že jeho potřeby a ani potřeby ostatních rozhodně uspokojovány nejsou, čímž dochází k frustraci u vězňů. Naopak odsouzený číslo dva se shoduje s pedagogickými pracovníky v tom, že odsouzení jsou psychicky v pořádku, bez známek frustrace, z toho důvodu, že odsouzení mají mnoho aktivit, u kterých se mohou odreagovat. Tato problematika je velmi individuální záležitostí, a pro jasné objasnění by museli vypovídat všichni odsouzení vězňové.

Výzkumná otázka č. 3 – Proč se odsouzení chovají agresivně?

Výpovědi v této otázce se liší téměř ve stejném případě jako ve výzkumné otázce číslo 2. Odsouzený číslo jedna je přesvědčen o tom, že k agresivním projevům vede frustrace vězňů. Dokládá to například následující výpověď „*Lidi jsou tady psychicky v háji, jsou podráždění, a tak je hned všechno vytočí.*“ Odsouzený číslo 2 tuto teorii nevyvrací, ani nepotvrzuje. Souhlasí s tím, že se agrese ve vězení objevuje, také uvádí, že jsou vězňové podráždění, z čehož bychom mohli usuzovat, že by mohli být frustrováni, ovšem toto tvrzení odsouzený číslo dvě v předchozí výzkumné otázce vyvrátil. Pedagogičtí pracovníci tuto teorii zcela vyvrací. Vypovídají, že se ve věznici fyzická agrese téměř nevyskytuje, tudíž nelze o frustraci vedoucí k agresivním projevům vůbec hovořit. Z předchozího kvantitativního šetření ovšem lze vyvodit, že se fyzická agrese mezi vězňové objevuje, avšak pravděpodobně ne za přítomnosti pedagogických pracovníků, tudíž nejsou schopni na tuto otázku objektivně odpovědět.

Výzkumná otázka č.4 – Proč se odsouzení uchylují k sebepoškození?

Výpovědi se shodují v tom, že ve vazební věznici by mohla být jistá korelace mezi frustrací a sebepoškozením. Kvantitativní i kvalitativní výzkum ovšem dokládá, že problematika sebepoškození je v této věznici téměř nulová, tudíž ani oslovení odsouzení, ani oslovení pedagogičtí pracovníci nemohou tuto otázku zcela objasnit, protože se s tímto jevem v této věznici nesetkali.

Výzkumná otázka č. 5 – Proč odsouzení užívají návykové látky?

Všichni respondenti se shodli na faktu, že většina, ne-li všichni, odsouzení, kteří užívají drogy, užívali drogy již před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody. Z tohoto tvrzení můžeme usoudit, že odsouzení užívají drogy ze zvyku či z důvodu závislosti na dané látce, nikoliv se záměrem „útěku od reality“ jak bychom mohli předpokládat u odsouzených, kteří by přišli s drogou do kontaktu poprvé ve věznici.

Výzkumná otázka č. 6 – Proč se odsouzení uchylují k homosexuálním stykům?

V tomto případě se oba odsouzení shodují, že se heterosexuálové uchylují k homosexuálním stykům z důvodu genderově nevyváženého prostředí. Oba odsouzení použili velmi podobné vysvětlení této problematiky. První odsouzený říká, že *„je to kvůli pocitu samoty. Je hrozný být sám. Když si najdete partnera, který bude stát při vás, tak budete spolu silnější. A každý občas potřebuje cítit tělesné teplo.“* Odsouzený číslo 2 toto tvrzení doplňuje: *„Dělají to kvůli pocitu sounáležitosti, který jim často chybí a líbí se jim podpora partnera.“* Ovšem pedagogičtí pracovníci mají zcela opačný názor. Dle jejich tvrzení mají vězni mnoho možností navázat kontakt se ženami, tudíž k homosexuálním stykům vůbec nedochází.

9. Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo popsat problematiku sociálně patologických jevů, konkrétně pak problematiku agrese, návykových látek a sexuálních deviací v kontextu vězeňství. Jak už jsem zmínila v úvodu této práce, popis těchto jevů byl náročný z toho důvodu, že neexistuje příliš velké množství odborné literatury na toto téma. Problémem též bylo zachytit a pochopit správnost terminologie, například viz. kapitola s názvem Agresivita a agrese. Často se stává, že jsou různé termíny zaměňovány či je autoři nerozlišují. Vlivem toho může dojít k snadnému nedorozumění a nepochopení tématu.

Cílem empirické části bylo za pomoci kvantitativního výzkumu a využití výzkumné metody ankety, zmapovat výskyt sociálně patologických jevů ve věznici v Hradci Králové na oddělení Pouchov a následně tyto jevy více prozkoumat za pomoci kvalitativního šetření, konkrétně rozhovorů, které ústily v porovnání zkušeností se sociálně patologickými jevy mezi odsouzenými a pedagogickými pracovníky. Realizace výzkumu byla plná překážek.

Věznice je velmi specifický prostor se svými normami a pravidly, která jsou velmi striktní. Zárným příkladem tohoto tvrzení může být fakt, že je ve věznici zakázáno vnášení a používání jakékoliv záznamové techniky, jako je například notebook, mobilní telefon či diktafon. Tato zařízení by realizaci kvalitativního výzkumu – tedy rozhovorů velmi ulehčila. Další překážkou v realizaci výzkumu byl omezený počet respondentů a jejich neochota. Pravděpodobně vlivem toho, že jsou odsouzení omezováni na svobodě a nuceni k dodržování pravidel, nejsou poté ochotni dobrovolně dělat „práci navíc“, čímž myslím vyplňování ankety. Také si samozřejmě uvědomuji, že předmětem výzkumu byla pro odsouzené velmi citlivá data, a proto bych pro příště volila dlouhodobější průběh výzkumu, čímž by se zajistila větší důvěra respondentů k tazateli. Tímto způsobem by se mohla zlepšit i věrohodnost odpovědí, která nyní není 100%. Usuzuji tak například z grafu číslo 10 a 11, týkajících se problematiky sexuální agrese a prostituce. V těchto grafech jsme se mohli dozvědět, že odsouzení mají nepřímou zkušenost s touto problematikou, ovšem k osobní zkušenosti se nikdo nepřiznal. Dle mého názoru bychom se mohli více vyvarovat těmto nedostatkům právě dlouhodobějším průběhem výzkumu.

Přes všechny nedostatky má ovšem tato práce svoji výpovědní hodnotu, kterou hlavně spatřuji v jedinečnosti výzkumu, který je víceméně ojedinelý. Nejdůležitějším poznatkem této práce bych uvedla problematiku drog. Zkoumaná věznice je věznice s nejnižším stupněm zabezpečení, tedy s nejlehčími trestnými činy, a přesto je zde výskyt drog alarmující.

Možnosti dalšího zkoumání spatřuji například ve věznicích s vyšším stupněm zabezpečení pro porovnání těchto dvou výzkumů, nebo vzhledem k vysokým číslům vyplývajících z tohoto výzkumu bych se příště zaměřila na hlubší prozkoumání problematiky drog ve věznicích.

Seznam použité literatury

1. ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. ISBN 80-902614-1-8.
2. ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.
3. FENYK, J. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-808-6.
4. FISCHER, Slavomil, ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.
5. GLASSER, William. *Terapie realitou: O uspokojování potřeb a nalézání skutečného vztahu k realitě*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-493-1.
6. JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: Proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha: Portál, s r.o., 2011. ISBN 978-80-262-0026-0.
7. JŮVA, Vladimír. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. 1. vyd. Brno : Paido, 2001. 118 s. ISBN 80-85931-95-8.
8. KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3.
9. LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Druhé. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-2461-983-5.
10. MRAVČÍK, V., CHOMYNOVÁ, P., GROHMANNOVÁ, K., JANÍKOVÁ, B., TION LEŠTINOVÁ, Z., ROUS, Z., KIŠŠOVÁ, L., KOZÁK, J., NECHANSKÁ, B., VLACH, T., ČERNÍKOVÁ, T., FIDESOVÁ, H., VOPRAVIL, J. 2017. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016* [Annual Report on Drug Situation 2016 – Czech Republic] MRAVČÍK, V. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky. ISBN 978-80-7440-200-5.
11. MÜLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7.
12. NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: Současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-432-X.
13. PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-0871-3.

14. POKORNÝ, Vratislav, Jana TELCOVÁ a Anton TOMKO. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Třetí. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r.s., 2003. ISBN 80-86568-04-0.
15. RASZKOVÁ, Tereza. *Negativní jevy ve věznicích*. In: ACTA SOCIOPATHOLOGICA I. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2014, s. 125-130. ISBN 978-80-7435-420-5.
16. SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie*. III. díl Negativní jevy ve vězení. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-205-0.
17. ŠVARCOVÁ, Eva. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, Univerzita Hradec Králové, 2009. ISBN 978-80-7041-959-5.
18. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
19. VESELÝ, Milan. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2011. ISBN 978-80-7394-272-4.
20. WEISS, Petr. *Sexuální deviace: klasifikace, diagnostika a terapie*. Praha: Portál, 2004. ISBN 978-80-7367-419-9.
21. WEISS, Petr. *Sexuální agrese*. PONĚŠICKÝ, Jan. Agrese, násilí a psychologie moci. Praha: TRITON, 2005, s. 211-226. ISBN 80-7254-593-0.
22. ZÁKON Č. 169/1999 Sb., o Výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Česká republika. In: Sbíрка zákonů. 2017
23. ZÁKON Č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky. Česká republika. In: Sbíрка zákonů. 1992

Internetové zdroje

24. JURISTIC. *Vazba*. [online]. 2001 [cit. 2018-05-28]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/87508/clanek/trest3.html>
25. *Nová koncepce vězeňství má snížit recidivu, která je v ČR 70 %*. Security magazín [online]. [cit. 2018-06-22]. Dostupné z: <https://www.securitymagazin.cz/zpravy/ministr-spravedlnosti-predstavil-novou-koncepci-vezenstvi-chce-trestance-vzdelavat-1404048727.html>
26. *Sexuální násilí*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sexu%C3%A1ln%C3%AD_n%C3%A1sil%C3%AD
27. *Sociálně patologické jevy*. Studijni-svet.cz [online]. [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://studijni-svet.cz/socialne-patologicke-jevy/>
28. *Vazební věznice Hradec Králové*. Generální ředitelství vězeňské služby ČR [online]. [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-hradec-kralove/>
29. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/>
30. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Zabezpečovací detence*. [online]. 2013 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-opava-83/o-nas1603/zabezpecovaci-detence/>

Seznam literatury související s tématem

31. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
32. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 978-80-247-1369-4.
33. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
34. WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika: Z pohledu psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-3920-5.

Příloha A

Dobrý den,

věnujte prosím pár minut této anketě. Moje jméno je Daniela Štohandlová a píším bakalářskou práci na téma Problematika sociálně patologických jevů v zařízeních pro výkon trestu odnětí svobody. V rámci praktické části této práce bych se Vás chtěla zeptat na pár krátkých otázek. Prosím, udělejte pouze značku v políčku u odpovědi, se kterou nejvíce souhlasíte. Prosím, odpovídejte pravdivě, vězte, že tato anketa je zcela anonymní a bude použita jen a pouze v mé bakalářské práci. Děkuji za Váš čas.

	Nemám žádnou zkušenost	Byl jsem jednou svědkem	Byl jsem opakovaně svědkem	Mám osobní zkušenost
Někdo si vybíjel vztek na zařízení věznice (např. kopal do dveří, házel s věcmi)				
Někdo slovně urážel spoluvězně (např. nadávky, sprostá slova)				
Někdo slovně urážel personál věznice (např. nadávky vůči vychovateli, dozorcí)				
Někdo fyzicky napadl spoluvězně (např. bil ho pěstmi, kopal do něj)				
Někdo fyzicky napadl personál věznice (např. strčil do vychovatele)				
Někdo fyzicky ubližoval sám sobě (např. pálil se cigaretou, řezal se do ruky)				
Někdo se pokusil o sebevraždu				
Někdo užíval lehké drogy (např. alkohol, marihuanu)				
Někdo užíval těžké drogy (např. pervitin, kokain)				
Někdo si vynucoval sexuální službu (např. vyhrožováním, zastrašováním)				
Někdo nabízel sexuální službu jako prostislužbu (např. za peníze)				
Váš komentář:				